

МОНГОЛ УЛС
МОНГОЛБАНК

15160 Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг,
Бага тойруу 3, Утас: 31-03-92, Факс: (976-11) 31-14-71,
<http://www.mongolbank.mn>

2014.11.14 № А-1/1196
танай _____-ны № _____-т

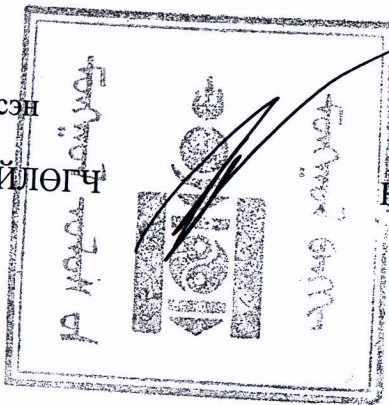
УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ЭДИЙН ЗАСГИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ДАРГА Б.ГАРАМГАЙБААТАР ТАНАА

Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэлийг батлах тухай УИХ-ын 2013 оны 62 дугаар тогтоол, Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэлийн хэрэгжилтийн тайланг 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар шинэчлэн хүргүүлж байна.

Хавсралт 30 хуудастай.

Хүндэтгэсэн

ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Н.ЗОЛЖАРГАЛ

1 4 4 1 6 6
A5-2014.doc

ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2014 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙГ БАТЛАХ ТУХАЙ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН 62 ДУГААР ТОГТООЛЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН ЯВЦ (2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар)

2. Эдийн засгийн бодит салбарыг мөнгөний бодлоготой уялдуулан дэмжиж ажиллах

2013 оноос эхлэн инфляцийн хэтийн хандлага нь зорилтот түвшинтэй нийцтэй байсан үед Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл мөнгөний бодлогын хүүг 2013 оны 1, 4, 6 дугаар сард, нийт 2.75 нэгж хувиар бууруулж, 2013 оны 6 дугаар сараас хойш 10.5 хувьд өөрчлөлгүй хадгалан, эдийн засгийн бодит секторын идэвхжилийг дэмжсэн. Энэ нь ДНБ-ий бодит өсөлт 2013 онд 11.7 хувьтай гарч 3 жил дараалан хоёр оронтой тоонд, 2014 оны эхний 3 улиралд 7.0 хувьтай гарахад эергээр нөлөөлсөн. Монголбанк 2012 оны 11 дүгээр сараас эхлэн эдийн засгийг тогтворжуулах, санхүүгийн салбарыг системийн шинжтэй болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх бодлого хэрэгжүүлж, эдийн засагт зайлшгүй шаардлагатай мөнгөний нийлүүлэлтийг хувийн хэвшлээр дамжуулан бодит секторт эргэлтийн хөрөнгийн зээл олгох хэлбэрээр нэмэгдүүлж байсан нь сүүлийн 18 сарын хугацаанд хөдөө аж ахуйн салбарын өсөлт тогтвортой өндөр түвшинд хадгалагдах, барилга угсралт, тээвэр ба агуулахын салбарын өсөлтийг нэмэгдүүлэх, ажлын байрыг хамгаалахад чухал нөлөө үзүүлсэн юм.

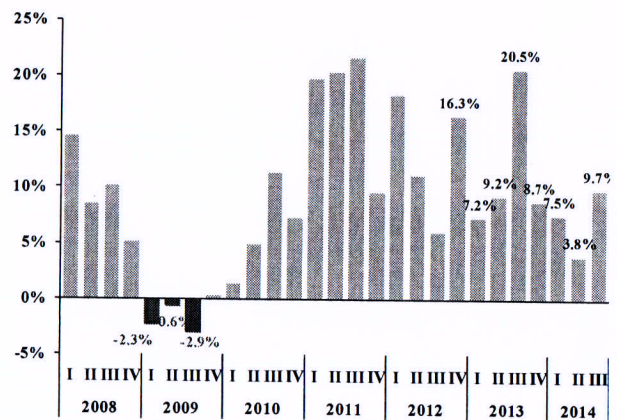
Гэвч гадаад валютын орох урсгал тасралтгүй буурч, төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлтэй нөхцөл байдал удаан үргэлжлэн, Монгол Улсын гадаад цэвэр актив сүүлийн 19 сарын турш буурсны нөлөөгөөр эдийн засгийн бодит өсөлт 2014 оны эхний 3 улиралд өмнөх оны мөн үеэс 5.8 нэгж хувиар саарч 7.0% болоод байна.

Хүснэгт 1. ДНБ-ий бодит өсөлт (%)

Бодит ДНБ	2013 оны 1-3 улиралд	2014 оны 1-3 улиралд
ДНБ-ий бодит өсөлт* (%)	12.8	7.0
Хөдөө аж ахуй	18.9	15.4
Уул уурхай	15.9	26.0
Боловсруулах	17.4	4.7
Цахилгаан, хий, уур	5.9	4.1
Барилга	91.8	-10.9
Худалдаа (бөөний, жижиглэн)	-6.5	-6.8
Тээвэр ба агуулах	4.8	11.8
Мэдээлэл, холбоо	14.3	4.3
Үйлчилгээ	9.1	9.4
Бүтээгдэхүүний цэвэр татвар	17.7	-9.3

*2010 суурьт шилжүүлсэн
Эх сурвалжууд: УССХ

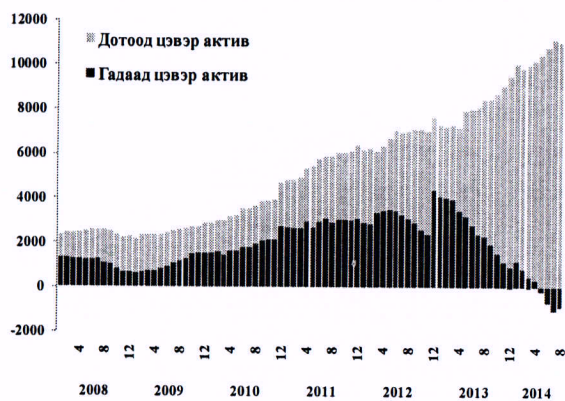
Зураг 1. Улирлын ДНБ-ий бодит өсөлт (%)

2013 оны ДНБ-ий 11.7%-ийн бодит өсөлтийн 8.6 нэгж хувь нь мөнгөний уламжлалт бус тэлэх бодлого буюу хувийн хэвшлээр дамжуулан эдийн засгийн бодит секторт олгосон зээлийн нөлөөгөөр, 2.7 нэгж хувь нь улсын төсвөөс гадуурх төсөвтэй адилтгах хөрөнгө оруулалтын нөлөөгөөр, 0.4 нэгж хувь нь улсын төсвийн нөлөөгөөр тус тус бий болсон гэсэн тооцоо бий¹.

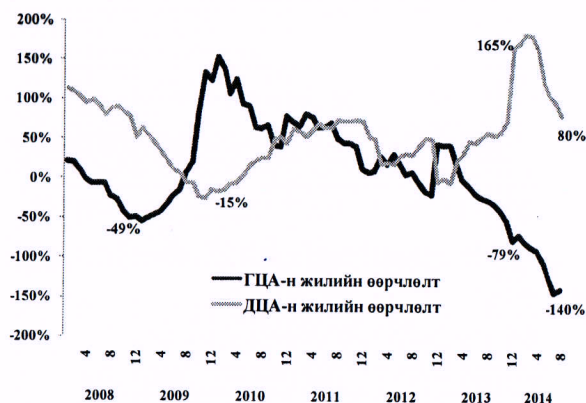
¹ Эмпирик судалгааны үр дүн (Монголбанк).

Зураг 2. Гадаад, дотоод цэвэр актив (тэрбум төгрөг)

Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 3. ГЦА, ДЦА-ын жилийн өөрчлөлт (%)

2014 оны 9 дүгээр сарын байдлаар Монгол Улсын гадаад цэвэр актив (Төв банк болон хадгаламжийн байгууллагуудын нийт гадаад активаас нийт гадаад пассивыг хассан дүн)-ын хэмжээ оны эхнээс 1906 тэрбум төгрөгөөр, өнгөрсөн оны мөн үеэс 2907 тэрбум төгрөгтэй тэнцэх хэмжээгээр буураад байна. Гадаад цэвэр активын хэмжээ ийнхүү сүүлийн 2 жилийн туршид огцом буурсан нь эдийн засагт орж ирэх гадаад валютын урсгал, төлбөрийн нийт тэнцэл оны эхнээс сайжрахгүй байгаатай шууд холбоотой. Ийнхүү гадаад валютын орох урсгал сайжрахгүй, төлбөрийн тэнцэл урьдчилсан гүйцэтгэлээр оны эхний 9 сард 786 сая ам.долларын алдагдалтай гарсан нь эдийн засгийн бодит секторыг мөнгөний бодлоготой уялдуулан дэмжих боломжийг хязгаарлаж, мөнгөний бодлогын хүүг бууруулах, мөнгөний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх, улмаар бодит секторын идэвхжилийг дэмжих нөхцөлийг бүрдүүлсэнгүй. Харин ч, төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны “хямрал”-ын нөхцөл байдал сайжрахгүй, төлбөрийн тэнцэл дэх дарамт арилахгүй хэвээр байгаа нь 2014 оны сүүлийн хагаст макро эдийн засгийн бодлогыг хумих, тэр дундаа төсвийн зардал болон төсөвтэй адилтгах зарцуулалтыг эрс бууруулах шаардлагыг бий болгосон. Гэвч улсын төсвийн зардал болон төсөвтэй адилтгах хөрөнгө оруулалтын зарцуулалтууд нь макро эдийн засгийн гадаад тэнцвэрийг хангахад нөлөөлөхүйц хэмжээнд буураагүй тул Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, инфляцийг эрчимжүүлэхгүй байлгах, дунд болон урт хугацаанд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд учирч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх, иргэдийн бодит орлогыг хамгаалах зорилгоор 2014 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдөр мөнгөний бодлогын хүүг нэмэгдүүлэх шийдвэр гаргасан юм.

Хэдийгээр макро эдийн засгийн төлөв байдал, төлбөрийн тэнцлийн хүндрэл нь эдийн засгийн бодит секторыг мөнгөний бодлоготой уялдуулан дэмжих боломжийг эрс хязгаарласан ч, Монголбанк эдийн засагт орж ирэх гадаад валютын урсгалыг нэмэгдүүлэхэд эергээр нөлөөлөх зарим арга хэмжээг Засгийн газартай хамтран боловсруулж, хэрэгжүүлэв. Үүнд:

1. Эдийн засгийг төрөлжүүлэх, уул уурхайн салбараас хараат байдлыг бууруулах замаар эдийн засгийн урт хугацааны өсөлтийг хангах зорилтын хүрээнд Монголбанкнаас **“Монгол Улсын хөдөө аж ахуйн салбарыг тогтвортой хөгжүүлэх, санхүүжилтийн зохистой тогтолцоог бүрдүүлэх”** бодлогын судалгааг мал аж ахуй, газар тариалан, хүнсний үйлдвэрлэл, арьс шир, ноос, ноолуур боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарыг хамруулан 2014 оны 1 дүгээр улиралд гүйцэтгэсэн. Судалгааны үр дүнд ноос ноолуур, арьс шир боловсруулах, хүнсний үйлдвэрлэлийн салбарт эцсийн бүтээгдэхүүний

үйлдвэрлэл, экспортыг дэмжих замаар ашигт малтмалын бус салбарын экспортын тогтвортой орлогыг бий болгох нь нэн тэргүүний зорилт гэж тодорхойлсон болно.

Энэ хүрээнд Монголбанкнаас ҮХААЯ, СЯ-тай хамтран ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжих, экспортыг нэмэгдүүлэх (НҮДЭН) арга хэмжээний схем, НҮДЭН арга хэмжээг хэрэгжүүлэх журам, Засгийн газрын батлан даалтын гэрээ, Монголбанкнаас банктай байгуулах зээлийн гэрээ, зээлийн эх үүсвэрийг олгох, буцаан төлүүлэх, хяналт тавих механизм, аргачлалыг тус тус боловсруулан баталж, Засгийн газар холбогдох шийдвэрийг гаргасан. Энэхүү арга хэмжээ нь дараах схемээр хэрэгжинэ:

- ҮХААЯ-тай гэрээ байгуулсан үндэсний үйлдвэрүүд өөрийн эх үүсвэрээр, эсхүл өөрийн хөрөнгийг барьцаалж авсан зээлээр түүхий эдийн эхлэлийн нөөцийг ХАА-н биржээр дамжуулан бүрдүүлэх,
- Монголбанк зээлийн эх үүсвэрийг үйлдвэрийн худалдан авсан, сертификатаар баталгаажсан түүхий ноолуурын агуулахын нөөцөд тулгуурлан банкинд хэсэгчлэн олгоно. Энэ нь зөвхөн түүхий ноолуур худалдан авч, боловсруулан экспортлоход зориулагдах бөгөөд нийт санхүүжилтийн 70% байх,
- Үйлдвэрүүд түүхий эдийн баталгаажсан агуулах дахь нөөцийн үлдэгдлийг барьцаалж, дараагийн түүхий эд бэлтгэлд зориулан банкуудаас эргэлтийн хөрөнгийн зээл авах,
- Үйлдвэрүүд түүхий эдийг боловсруулж, самнасан ноолуур үйлдвэрлэн экспортлох, банкнаас авсан зээлээ 2014 онд багтаан бүрэн төлж дуусгах,
- Хэрэв зээлийн эргэн төлөлт нь гэрээнд заасан тодорхой хугацаанаас хоцрох тохиолдолд зээлийн хүү нь өсөн нэмэгдэх зохицуулалт үйлчлэх,
- Арга хэмжээнд зориулан Монголбанкнаас гаргах эх үүсвэрт учирч болзошгүй гадаад зах зээлийн эрсдэлд Засгийн газрыг төлөөлж Сангийн яам батлан даалт гаргах.

Арга хэмжээний үр дүнд самнасан ноолуурын үйлдвэрлэл, экспортын орлого нэмэгдэж, төлбөрийн тэнцэлд эергээр нөлөөлөх, үйлдвэрүүдийн тогтвортой үйл ажиллагаа хангагдан ажлын байрууд хадгалагдах богино хугацааны үр дүн хүлээгдэнэ. Харин дунд хугацаанд хөдлөх хөрөнгийг барьцаалж, ноолуурын түүхий эдийн агуулахын үлдэгдлийг санхүүжүүлэх санхүүгийн шинэ бүтээгдэхүүн бий болох, үндэсний үйлдвэрүүдийн үйл ажиллагаа бэхжих, үйлдвэрлэлээ өргөтгөх, ашигт малтмалын бус салбарын экспорт өсөн нэмэгдэх үр дүн хүлээгдэхээр байна.

2. УИХ-аас Ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, Монголбанк болон банкуудад тушаагдах алтны хувьд ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрийг 2.5% болгон бууруулсан нь дотоодын алт олборлолт, тушаалтыг нэмэгдүүлэх эерэг өөрчлөлт болсон. Гэхдээ дэлхийн зах зээл дэх алтны үнэ буурсан, Монголд орж ирэх гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт 2013 оноос эхлэн огцом багассан, төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны хямралаас үүдэлтэй эдийн засгийн хүндрэлийн улмаас дотоодын аж ахуйн нэгжүүдэд санхүүгийн эх үүсвэрийн дутагдал бий болсон зэрэг нь алт олборлолтод сөргөөр нөлөөлж байна. Иймд алтны салбарын санхүүжилтийн асуудлыг шийдвэрлэх, алтны үнийн ерсдэлийг санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглан бууруулах замаар 2014 онд алт олборлолтыг нэмэгдүүлэх, улмаар гадаад валютын улсын нөөцийг өсгөх зорилгоор Монголбанк, УУЯ, ЭЗХЯ хамтран “Алтны салбарын санхүүжилтийн тогтолцоог оновчтой болгох арга хэмжээ”-г 2014 оны 4 дүгээр сарын 30-ны өдөр хамтарсан тушаалаар баталж, арга хэмжээг хоёр үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн болно. Арга хэмжээний эхний шатны хүрээнд нийт 9 байгууллагаас 75 тэрбум төгрөгийн зээлийн хүсэлт банкуудад ирсэн. Гэвч Монголбанк нь арга хэмжээний дөрөвдүгээр бүлэгт тусгагдсан

өөрийн чиг үүргийн 7-д заасны дагуу мөнгөний бодлогын зорилттой нийцүүлэн арга хэмжээг эхлүүлэх хугацааг түр хойшлуулсан. Харин 2014 оны 9 сараас арга хэмжээг эхлүүлэх саналыг банкууд, яамдад хүргүүлсэн бөгөөд Засгийн газрын бүтцийн асуудлаас шалтгаалан тушаалын төслийг шинэчлэн батлах ажил тодорхойгүй хугацаагаар хойшлогдоод байна.

3. Нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийг үргэлжлүүлэн бууруулах, эдийн засгийн бодит секторын идэвхжилийг дэмжих зорилгоор “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах” дунд хугацааны хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүллээ. Олгосон зээлийн 80%-ийг Монголбанкны, 20%-ийг банкууд өөрийн эх үүсвэрээр олгосон бөгөөд хөтөлбөрт анх төлөвлөсний дагуу нийт олгох зээлд Монголбанкны эх үүсвэрийн эзлэх хувь хэмжээ цаашид буурах, банкуудын өөрийн эх үүсвэрийн эзлэх хувь хэмжээ өсөн нэмэгдэх зохицуулалт 2014 оноос эхлэн үйлчилж байна. Дунд хугацаанд гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн үр ашигтай, зах зээлийн зарчимд суурилсан тогтолцоог бүрдүүлснээр Монголбанк хөтөлбөрөөс үе шаттай гарах юм. 2014 оны 8 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар “Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах (FPS) дэд хөтөлбөр”-ийн хүрээнд 356.0 тэрбум төгрөгийн зээл олгосноос 198.3 тэрбум төгрөг (56%)-ийн эргэн төлөлттэй байгаа бол “Барилгын салбарыг дэмжих, орон сууцны үнийг тогтворжуулах (HPS) дэд хөтөлбөр”-ийн хүрээнд нийт 322.6 тэрбум төгрөгийн зээлийг банкууд олгосноос 154.2 тэрбум төгрөгийн зээл (48%) эргэн төлөгдөөд байна. Орон сууцны ипотекийн зээлээс бусад бүх хөтөлбөрийн зээлийн үлдэгдэл 2013 оны эцэст 1640 тэрбум төгрөг байсан бол 2014 оны эцэс гэхэд эргэн төлөлтийн хуваарийн дагуу 603 тэрбум төгрөгөөр буурч, 1037 тэрбум төгрөг болохоор хүлээгдэж байна.

3.1. Санхүүгийн зах зээлийн бүтцийг олон тулгуур бүхий, зохистой болгох, чөлөөт өрсөлдөөний орчныг бүрдүүлэх, санхүүгийн олон төрлийн бүтээгдэхүүн бий болгох, санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх чиглэлээр 2014-2016 онд хэрэгжүүлэх бодлогын баримт бичгийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх (Засгийн газар, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо)

Санхүүгийн салбарыг дунд хугацаанд хөгжүүлэх бодлогын баримт бичгийг олон улсын санхүүгийн байгууллагуудын техник туслалцаатайгаар, Сангийн яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо зэрэг холбогдох байгууллагатай хамтран боловсруулахаар ажиллаж байна. Энэ хүрээнд Монголбанкнаас Дэлхийн банкинд санал тавьж, хамтарсан ажлын хэсгийг СЯ, ЭЗХЯ, СЗХ-той хамтран байгуулах ажлыг эхлүүлээд байна. Түүнчлэн, үл хөдлөх хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны зах зээлийг хөгжүүлэх, мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг бий болгох чиглэлээр Монголын Ипотекийн корпорацитай хамтран ажиллаж байна. Энэхүү ажлын хүрээнд зээлийг хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасжуулах зорилгоор багцлан худалдах үед баримтлах зарчмыг “Орон сууцны ипотекийн зээлийн үйл ажиллагааны журам”-ын төсөлд тусгаж, мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг дэмжих, тэдгээрийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн орчинг бүрдүүлсэн.

Монголбанкнаас санхүүгийн зах зээлийн зохистой бүтэц, чөлөөт өрсөлдөөний орчин, санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх талаар судалгаа хийж байгаа бөгөөд уг асуудалд Монголбанкнаас баримтлах бодлого, зарчмын байр суурь, оролцооны хэм хэмжээг тодорхойлох зорилгоор өндөр хөгжилтэй орны Төв банкны чиг үүрэг, туршлагыг судалж байна. Үүний зэрэгцээ даатгал болон хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих замаар санхүүгийн зах зээлийн олон тулгуурт бүтцийг бий болгох, улмаар санхүүгийн бүтээгдэхүүн,

үйлчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлж, тэдгээрийг алслагдсан бүс нутагт хүргэх чиглэлийг энэхүү бодлогын баримт бичигт тусгахаар төлөвлөж байгаа болно.

Монголбанкнаас СЗХ-той хамтран кастодиан үйлчилгээг манай орны санхүүгийн зах зээлд нэвтрүүлэх зорилгоор “Кастодианы тусгай зөвшөөрлийн болон үйл ажиллагааны журам”-ыг боловсруулж, Монголбанкны Ерөнхийлөгч болон СЗХ-ны даргын 85/А106 дугаар хамтарсан тушаалаар баталсан. Энэхүү үйлчилгээг нэвтрүүлснээр хөрөнгийн зах зээлийн арилжааны дараах үйлчилгээ үзүүлэх орчинг сайжруулж, хөрөнгө оруулагчийн үнэт цаасыг түүний зөвшөөрөлгүйгээр захиран зарцуулах боломжийг хязгаарлах давуу талтай юм. Үүнээс гадна дотоодын кастодиан үйлчилгээ үзүүлэгч нь олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн кастодиан үйлчилгээ үзүүлэгчийн дэд-кастодиан болох замаар Монгол Улс дахь гадаадын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх бололцоо бүрдэнэ. Өөрөөр хэлбэл, гадны хөрөнгө оруулагч нь олон улсад үйл ажиллагаа явуулдаг нэр хүнд бүхий кастодиан банкаар дамжуулан Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж буй дотоодын кастодиан банктай холбогдож, хөрөнгө оруулалт хийх бололцоотой болно.

Монголбанк санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх хүрээнд банкуудын үйл ажиллагааны шударга, зохистой байдлыг хангуулах, банкуудын мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөж байгаа хууль тогтоомж, заавар, журам, тэдгээрийн хэрэгжилт, мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой үйлчилгээний шимтгэл, хураамжийн нөхцөл, хүү тооцох аргачлалыг шалгах ажлыг газар дээр нь хийж гүйцэтгэсэн билээ. Уг шалгалтын үр дүнд Монголбанк санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах зорилтын хүрээнд хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, харилцагчийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэхэд үйл ажиллагаагаа чиглүүлж, банкуудын зээл, хадгаламжийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нөхцөл, зээлийн бодит өртөг зардал, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангуулах, санхүүгийн зах зээлд нийтээр дагаж мөрдөх хэм хэмжээг тогтоох шаардлагатай гэж үзсэн.

Иймд банкуудын хүү бодох аргачлалыг боловсронгуй болгож мөрдүүлэх, хадгаламж, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой аливаа шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангуулж, олон улсын жишигт нийцүүлэх зорилгоор Монголбанк “Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам”-ыг шинээр боловсруулан, Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх заалтад үндэслэн баталж, 2014 оны 1 дүгээр сараас эхлэн хэрэгжүүлж эхлээд байна. Энэхүү журамд зээлийн бодит өртөг, хадгаламжийн бодит үйлчилж буй хүүг тооцож мэдээлэх, зээл, хадгаламж, үнэт цаасны өдрийн хүү тооцох суурь хоногийг стандартчилах, нэмэгдүүлсэн хүү тооцох аргачлал, шимтгэл, хураамжийн нөхцөл, мэдээллийн ил тод байдлыг хангах асуудлыг тодорхой тусгасан болно. Журмыг хэрэгжүүлэх хүрээнд банкуудын хүү, шимтгэл, хураамжийн 2014 оны эхний 7 сарын мэдээллийг Монголбанкнаас нэгтгэн, цахим хуудсаараа дамжуулан олон нийтэд мэдээлээд байна.

Энэхүү журмыг баталж хэрэгжүүлснээр зээл, хадгаламжийн үйл ажиллагаанд мөрдөж байгаа хууль тогтоомж, заавар журмын хэрэгжилтийг хангуулах, хүүг нэгдсэн аргачлалаар тооцдог болох, хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой шимтгэл, хураамжийг олон нийтэд ил тод байлгах, харилцагчдыг оновчтой, зөв сонголт хийх боломжоор хангах, банкуудын өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлсний үндсэн дээр цаашид зээлийн хүү буурах нөхцөлийг бүрдүүлэхэд дэмжлэг болох юм.

Түүнчлэн, банкны салбараас алслагдсан, санхүүгийн мэдлэг муутай, мэдээлэл багатай, ялангуяа хөдөө, орон нутгийн иргэд, хуулийн этгээдэд үзүүлэх санхүүгийн үйлчилгээг үр ашигтай болгох, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор 2014 оны 5-6 сарын хооронд дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэв. Үүнд: (i) орон нутаг дахь иргэд, аж ахуйн нэгжүүдээс түүвэрлэлт хийн, санхүүгийн хүртээмжийн судалгааг авав. (ii) дээр дурдсан журмын хэрэгжилт нийтэд ижил тэгш үйлчилж байгаа эсэхийг тодорхойлох, банкны зээлийн үйл ажиллагаанд шударга бус хэлцэл үүсэх боломжийг хязгаарлах зорилгоор хөдөө орон нутгийн (13 аймгийн) банкуудад хэсэгчилсэн шалгалтыг хийж, хөдөө, орон нутагт олгогдож байгаа зээлийн нөхцөлийг газар дээр нь шалгав. Шалгалт болон түүвэр судалгааны үр дүнг нэгтгэн, үнэлгээ дүгнэлт гаргах ажил хийгдэж байна.

3.2. Эдийн засгийн бодит салбарын идэвхжилийг дэмжих зорилгоор “Зээлийн хүү буурах орчныг бүрдүүлэх” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх (Засгийн газар, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо)

Монголбанк зээлийн хүү өндөр түвшинд тогтоход нөлөөлж буй хүчин зүйлсийг тодорхойлж, тэдгээр хүчин зүйлсийн нөлөөллийг бууруулах, эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн таатай орчныг бий болгох замаар зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэх зорилго бүхий хөтөлбөрийг анх Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн Сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны дарга, Үндэсний хөгжил, шинэтгэлийн хороо (хуучин нэрээр)-ны даргын 2011 оны 11 дүгээр сарын 23-ны өдрийн 677/229/188/142 тоот хамтарсан тушаалаар баталж, 2013 оныг дуустал хэрэгжүүлсэн.

Энэ хугацаанд тус хөтөлбөрийн хүрээнд инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгах, банкуудын үйл ажиллагааны шударга, зохистой байдлыг хангуулах, санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах, хөрөнгийн зах зээлийн хөгжлийг түргэтгэх, санхүүгийн салбарын дэд бүтэц, хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах зэрэг үндсэн 4 чиглэлээр тодорхой зорилтууд тавьж хэрэгжүүлснээр дараах үр дүнд хүрсэн байна. Үүнд:

- **Зээл, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн бодит сектор, бизнесийн идэвхжилийг дэмжих зорилгоор Монголбанкнаас бодлогын дараах арга хэмжээг авсан.**

Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2013 оны 1 дүгээр сарын 25, 4 дүгээр сарын 8, 6 дугаар сарын 25-ны өдрүүдэд тус тус хуралдаж мөнгө, зээлийн өсөлтийг тогтворжуулан, санхүүгийн салбарын хэвийн үйл ажиллагааг хангаж, эдийн засгийн идэвхжилийг дэмжих үүднээс мөнгөний бодлогын хүүг 13.25 хувиас шат дараалан (3 үе шаттай) бууруулан 10.5 хувьд хүргэсэн. Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн 2014 оны 2 дугаар сарын 11-ний хуралдаанаар макро эдийн засгийн болон санхүүгийн тогтвортой байдлын зорилтыг хангах хүрээнд мөнгөний бодлогын хүүг 10.5 хувьд хэвээр үлдээх, түүнчлэн олон улсын зах зээл дээрээс 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд болон зээл хэлбэрээр банкны татсан гадаад валютын эх үүсвэрийг Заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлөх шийдвэрүүдийг тус тус гаргасан. Эдгээр нь нэг талаас тогтвортой байдлыг хадгалах, эдийн засгийн тэнцвэртэй өсөлтийг дэмжих макро бодлогыг үргэлжлүүлж, эдийн засгийн бодит секторын идэвхжилийг дэмжих, нөгөө талаас эдийн засаг дахь урт хугацаатай гадаад валютын эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн шийдвэрүүд байв. Харин мөнгөний бодлогын зөвлөлийн 2014 оны 7 дугаар сарын 31-ний өдрийн ээлжит хуралдаанаар мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн, 12.0 хувь болгох шийдвэр гаргаад байна.

Түүнчлэн, дотоодын макро эдийн засгийн орчин, мөнгөний зах зээлийн хөгжлийн шаардлага, мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх олон улсын шилдэг туршлагад суурилан хүүгийн коридорыг 2013 оны 2 дугаар сарын 27-нд шинээр нэвтрүүлснээр банк хоорондын зах илүү үр ашигтай ажиллах, хүүний хэлбэлзэл буурах, Төв банкны үнэт цаасны хэмжээ буурах суурь нөхцөл бүрдэхийн зэрэгцээ Монголбанкнаас банкуудын авах санхүүжилтийн хүү буурч, эдийн 2013-2014 оны эдийн засгийн идэвхжилд эергээр нөлөөлсөн.

- **Хэрэглээний үнийн индекст голлох нөлөөтэй өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний нөөц бүрдүүлж, оновчтой хуваарилан, нийлүүлэлтийг жигд хангаж, үнийн хэлбэлзлийг бууруулах бодлогыг хэрэгжүүлсэн.**

Монголбанк эрэлтийн инфляцийг бага байлгахын зэрэгцээ Засгийн газартай хамтран нийлүүлэлтийн гаралтай буюу зардлын шалтгаантай инфляцийн дарамтыг бууруулах чиглэлд ажиллаж, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци үүсэх хүчин зүйлсийн үндсэн шалтгааныг арилгах, мах, гурил, жижиглэнгийн худалдааны шатахуун зэрэг хэрэглээний суурь барааны нийлүүлэлтийг сайжруулах замаар үнийн өсөлтийг нь тогтворжуулах, дунд хугацаанд гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн үр ашигтай, зах зээлийн зарчимд суурилсан тогтолцоог бүрдүүлэх зорилго бүхий “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах” дунд хугацааны хөтөлбөрийг 2012 оны 10 дугаар сарын 22-ны өдрөөс эхлэн хэрэгжүүлж байна. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн хугацаанд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци мэдэгдэхүйц буурч, хөтөлбөрт хамрагдаж буй бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлт нь өмнөх онуудтай харьцуулахад үлэмж буураад байна (Хөтөлбөрт хамрагдах барааны инфляци 2010-2012 оны дунджаар нийт инфляцийн 33 хувийг бүрдүүлдэг байсан бол 2013 онд 18 хувь, 2014 оны эхний 3 улиралд 5 хувийг эзэлж байна).

- **Банкуудын зээлийн журам, түүний хэрэгжилтэд үзлэг шалгалт хийх, банкны зээлийн үйл ажиллагаанд шударга бус хэлцэл үүсэх боломжийг хязгаарлах болон зээлдэгчдэд учрах хүү, шимтгэлийн дарамтыг багасгах чиглэлээр холбогдох арга хэмжээ авсан.**

Монголбанкнаас ажлын хэсэг байгуулж, 2012 онд банкуудын мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаанд мөрдөж байгаа хууль тогтоомж, заавар журам, тэдгээрийн хэрэгжилт, мөнгөн хадгаламж, үнэт цаас, зээлийн үйл ажиллагаатай холбоотой ажил үйлчилгээний нөхцөл, шимтгэл, хураамжийн байдал, хүү тооцох аргачлал зэргийг бүх банкууд дээр очиж шалгалт хийсэн. Шалгалтын дүгнэлтэд үндэслэн “Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам” болон “Мөнгөн хадгаламж, зээлийн хүү болон үнэт цаасны өгөөж, хямдруулалтын хувь хэмжээг бодох ерөнхий аргачлал”-ыг тус тус боловсруулж, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн тушаалаар баталсан.

- **Зээлийн мэдээллийн санг өргөтгөх ажлын хүрээнд төрийн эрх бүхий байгууллагатай холбогдох, тэдгээрийн мэдээллийн сантай мэдээлэл солилцох, түүнд банк, санхүүгийн байгууллагууд нэвтрэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн.**

Монголбанкнаас бичил санхүүгийн байгууллагуудыг зээлийн мэдээллийн санд бүрэн хамруулах ажлыг хийснээр одоогоор байдлаар нийт 13 банк, 166 банк бус санхүүгийн байгууллага, 48 хадгаламж зээлийн хоршоотой мэдээлэл солилцож байна.

- **Мөнгөний захын хөгжлийг түргэтгэж, дунд болон урт хугацаат эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх суурийг бүрдүүлэх, жишиг хүү болон өгөөжийн муруйг бий болгох үүднээс Засгийн газрын богино, дунд, урт хугацаат дотоодын үнэт цаасны арилжааг тогтмолжуулсан.**

Засгийн газрын үнэт цаасны анхдагч болон хоёрдогч зах зээлийг хөгжүүлж, арилжааг тогтмол хийх нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 10 дугаар сарын 25-ны өдрийн 217/А-161 тоот хамтарсан тушаалаар “Засгийн газрын үнэт цаас гаргах, арилжаалах журам”-ыг, Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын 2013 оны 5 дугаар сарын 21-ний өдрийн 111/А-105/131 тоот хамтарсан тушаалаар “Засгийн газрын үнэт цаасыг хоёрдогч зах зээлд арилжих журам”-ыг тус тус баталсан.

Улмаар Засгийн газрын үнэт цаасны арилжааны цахим систем (платформ)-ийг ашиглан 12, 28, 52 долоо хоногийн богино хугацаатай, 3, 5, 10 жилийн урт хугацаатай үнэт цаасыг шууд болон шууд бус оролцогчдод арилжаалж байгаа бөгөөд 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар богино хугацаатай ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл 566.2 тэрбум төгрөг, урт хугацаатай ЗГҮЦ-ны үлдэгдэл нийт 1206.5 тэрбум төгрөгийн нэрлэсэн үнэ бүхий ЗГҮЦ-ыг арилжаалжээ.

- **Хадгаламжийн даатгалын тогтолцоог нэвтрүүлсэн.**

"Банкин дахь мөнгөн хадгаламжид баталгаа гаргах тухай" хуулийн үйлчлэх хугацаа 2012 оны 11 дүгээр сард дууссантай холбогдуулан Монголбанк, Засгийн газар, СЗХ-ноос хамтран "Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай" хуулийг УИХ-аар 2013 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдөр шинээр батлуулсан.

- **Зээлийн эрсдэлийг бууруулах зорилгоор зээлийн даатгал, баталгаа, батлан даалтын тогтолцоог бий болгох эрх зүйн орчин бүрдсэн.**

Жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдийн үйл ажиллагаанд шаардагдах санхүүжилтийн боломжийг нэмэгдүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих, иргэдийн орлогын тогтвортой эх үүсвэрийг хангах зорилго бүхий зээлийн батлан даалтын сангийн эрх зүйн үндсийг тогтоож, жижиг, дунд үйлдвэр эрхлэгчдэд зээлийн батлан даалтын үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулах зорилт бүхий “Зээлийн батлан даалтын сангийн тухай хууль”-ийг 2012 оны 2 дугаар сарын 10-ны өдөр баталсан. Энэхүү хууль батлагдсанаас хойш зээлийн батлан даалтын сан байгуулах, үйл ажиллагааг нь тогтмолжуулж, жигдрүүлэх ажлууд хийгдсэн.

- **Хувь хүн болон компанийн зээлийн түүхийн мэдээллийн сангийн найдвартай байдал, үйл ажиллагааг сайжруулж, түүний ашиглалтыг нэмэгдүүлэх нөхцөл бүрдсэн.**

Зээлийн мэдээллийн чанар агууламжийг сайжруулах, зээлийн мэдээллийн лавлагааг түгээх сувгийн хамрах хүрээг өргөтгөх чиглэлээр тодорхой ажлууд хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн “Зээлийн мэдээллийн тухай хууль” батлагдсан. Хуульд заасны дагуу зээлийн мэдээллийн сангийн үйл ажиллагаа, мэдээллийг хадгалах, боловсруулах зэрэгт нууцлал, аюулгүй байдлын талаарх тодорхой шаардлагууд тавигдаж байгаа бөгөөд мэдээллийн аюулгүй байдалд тавих хяналт, хариуцлагыг тодорхой болгосон. Түүнчлэн, тус хуулийн хүрээнд зээлийн мэдээллийн үйлчилгээг хувийн байгууллага эрхлэх боломжтой болж байгаатай холбогдуулан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 12 дугаар сарын 24-ний өдрийн А-

197 дугаар тушаалаар "Зээлийн мэдээллийн үйлчилгээ үзүүлэх тусгай зөвшөөрөл олгох тухай журам"-ыг баталсан.

- **“Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчныг бүрдүүлэхэд чиглэсэн 2013-2016 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны шинэчилсэн хөтөлбөр”-ийн талаар**

2011-2013 онуудад хэрэгжсэн “Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчинг бүрдүүлэх хөтөлбөр”-ийн үргэлжлэл болгон “Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчинг бүрдүүлэхэд чиглэсэн 2014-2016 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны шинэчилсэн хөтөлбөр”-ийн эхний найруулгыг Монголбанк анх 2013 оны эхний хагаст холбогдох байгууллага, газруудаас санал авсны үндсэн дээр шинэчлэн боловсруулж, түүнийг батлах тухай хамтарсан тушаалын хамт өргөн барьж, ЭЗХЯ-аас бусад хамтран хэрэгжүүлэгч байгууллагуудаар батлуулаад байсан ч хараахан албажаагүй байсан. Иймд 2014 оны 06 дугаар сард УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хорооноос өгсөн даалгаврын дагуу хөтөлбөрийн төсөлд зарим заалтуудыг нэмж тусган, шаардлагатай мэдээллийг шинэчлэн боловсруулсан бөгөөд “Зээлийн хүү буурах зах зээлийн орчинг бүрдүүлэхэд чиглэсэн 2014-2016 онд хэрэгжүүлэх дунд хугацааны шинэчилсэн хөтөлбөр” нь Монголбанкны ерөнхийлөгч, Эдийн засгийн хөгжлийн сайд, Сангийн сайд, Санхүүгийн зохицуулах хорооны даргын 2014 оны 8 дугаар сарын 29-ний өдрийн А-137/67/187/232 тоот хамтарсан тушаалаар батлагдаад байна.

Дээрх хөтөлбөрийн хүрээнд банкуудын өөрийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэн салбарын эрсдэл даах чадварыг дээшлүүлэх, хязгаарлагдмал хадгаламжийн даатгалын тогтолцоог бэхжүүлэх, санхүүгийн бусад байгууллагыг хадгаламжийн даатгалын тогтолцоонд хамруулах эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх, банк болон бусад санхүүгийн байгууллагын зээлийн барьцаа хөрөнгөтэй холбоотой хууль эрх зүйн орчинг сайжруулах, банкны зээл олгохтой холбоотой шимтгэл хураамжийн зардлыг бууруулах зэрэг ажлуудыг холбогдох байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлэхээр төлөвлөөд байна.

Монголбанк дээрх хөтөлбөрийн хүрээнд санхүүгийн зах зээлд оролцогчдын суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилготойгоор “Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам”-ыг боловсруулан, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 12-р сарын 13-ны өдрийн тушаалаар баталж, 2014 оны 1 дүгээр сараас эхлэн мөрдүүлж эхлээд байна. Уг журмын дагуу банкуудын зээл, хадгаламжийн хүү, шимтгэл хураамжийн мэдээллийг банк тус бүрээр харьцуулсан байдлаар сар бүр, бүтээгдэхүүний төрөл тус бүрээр Монголбанкны цахим хуудаст нийтэлдэг болсон. Ингэснээр банкны харилцагчдад банкны бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний мэдээллийг ил тод байлгах, банкуудын зээлийн хүүг харьцуулах боломжийг харилцагчдад олгох, харилцагчийн эрх ашгийг хамгаалах, банкуудын хүүгийн өрсөлдөөнийг дэмжих замаар зээлийн хүү буурах орчинг сайжруулах арга хэмжээ авч ажиллаж байна.

Журмын хэрэгжилтэд хяналт тавих зорилгоор 2014 оны 3 дугаар сард банкуудын тэтгэврийн зээлийн нөхцөл, хүү тооцож буй аргачлалыг шалгаж, журмыг бүрэн мөрдөж ажиллаагүй зарим банкинд улсын байцаагчийн акт тогтоох, биелэлтийг хангуулах арга хэмжээ авч байна. Мөн энэхүү журам батлагдсантай уялдан банкуудын ажилтнууд, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын сэтгүүлчидтэй 2014 оны 2 дугаар сард зээлийн бодит өртгийн талаар ярилцлага, уулзалт, сургалтуудыг зохион байгуулж, арга зүйн зөвлөгөө өгснөөс гадна банкуудын хүү, шимтгэл өөрчилсөн шийдвэрт хяналт тавин ажиллаж байна.

Монголбанк хадгаламжийн даатгалын системийг бүрэн нэвтрүүлэх хүрээнд 2013 онд УИХ-аар батлуулсан “Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хууль”-ийн хэрэгжилтийг Хадгаламжийн даатгалын корпорацитай хамтран хангаж, тус системийг нэвтрүүлэх ажлыг хийж байгаа болно.

Банкуудын төгрөгийн жигнэсэн дундаж хүү 2014 оны 9 дүгээр сарын байдлаар Монголбанкнаас хэрэгжүүлж буй хөтөлбөрүүдийн зээлийг оруулж тооцсоноор 16.3% байна. Энэ нь 2013 оны 3 дугаар сард оргил түвшиндээ хүрч байсантай харьцуулахад 3.2 нэгж хувиар буурсан үзүүлэлт юм. Харин гадаад валютын зээлийн жигнэсэн дундаж хүү 2014 оны 9 дүгээр сарын байдлаар 13.8% болж өмнөх оны мөн үеэс 1.7 нэгж хувиар өссөн бол хамгийн өндөр түвшин буюу 2013 оны 3 дугаар сараас 0.4 нэгж хувиар буурчээ.

3.3. Бичил, жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийг дэмжиж ажиллах (Засгийн газар, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо)

Монголбанкнаас банкуудаар дамжуулан бичил, жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилт хийх тохиолдолд энэ нь банкууд, банк бус санхүүгийн байгууллага (ББСБ)-уудын зах зээлийн чөлөөт өрсөлдөөнд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй байна. Иймд, бичил, жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийн асуудалд Төв банкны зүгээс баримтлах бодлого, зарчим, оролцооны хэм хэмжээний талаар олон улсын жишиг, практикт үндэслэсэн судалгааг Санхүүгийн зохицуулах хороо болон ББСБ-ын холбоотой хамтран хийж дуусаад байна. Тус судалгаанд үндэслэн бичил, жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтэд учирч буй бэрхшээл, хүндрэлийг тодорхойлж, улмаар Монголбанкнаас баримтлах бодлого, зарчмын байр суурь, оролцооны хэм хэмжээг тодорхойлох болно. Түүнчлэн ББСБ-уудаар дамжуулан бичил зээл олгох асуудлыг 2014 оны 5 дугаар сарын 23-ны өдрийн СТБЗ-ийн хурлаар хэлэлцсэний үр дүнд энэ чиглэлд СЗХ болон ББСБ-ын холбоо санаачилга гарган ажиллахаар болсон бөгөөд Монголбанкны зүгээс дэмжин ажиллахаа мэдэгдсэн.

Тогтвортой болон оролцоотой санхүүжилт, байгаль орчин, ногоон бизнесийн санхүүжилтийн үйл ажиллагааны хүрээнд Монголын банкуудын холбоо, Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн яамтай хамтран тогтвортой санхүүжилтийн хөтөлбөрийн ажлын хэсгийг байгуулсан бөгөөд уг ажлын хэсэг нь “Монгол Улсын нийгэм, байгаль орчинд ээлтэй, тогтвортой санхүүжилтийн бодлогыг хөгжүүлэхийн төлөө хамтарсан тунхаг бичиг”-ийг боловсруулж, банкуудтай хамтран ажиллан “Монгол Улсын тогтвортой санхүүжилтийн зарчмуудын удирдамж”-ын төслийг боловсруулсан бөгөөд түүнийг холбогдох байгууллагуудаар батлуулахаар ажиллаж байна. Түүнчлэн банкууд тогтвортой санхүүжилттэй холбоотой бодлого, журам болон үнэлгээний стандартыг бий болгон, уг бодлого, журмын хүрээндээ байгаль орчин, нийгмийн хамгааллын зохицуулалтын дагуу зээлийн үнэлгээ хийж, Монголбанкнаас энэхүү үйл ажиллагаанд нь хяналт тавин ажиллах талаар судалж байна.

Монголбанк бараа бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн саад хязгаарлалтуудыг арилгах замаар нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг багасгах, бараа бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн үр ашигтай, байнгын, тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэх зорилгоор Засгийн газартай хамтран “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийг 2012 оны 11 дүгээр сараас хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд энэ хүрээнд жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийг мөн дэмжин ажиллаж байна. Тухайлбал, 5 дэд хөтөлбөрийн хүрээнд банкууд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч 240 орчим аж ахуйн нэгжид эргэлтийн

хөрөнгийн зээл олгожээ. Мөн банкууд орон сууцны барилгын нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэхэд зориулж 114 компанид Монголбанкны эх үүсвэрээр зээл олгосон байна.

Монголбанкнаас банкуудаар дамжуулан олгох төслийн зээлүүдийн хүрээнд жижиг, дунд үйлдвэрүүдэд хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр зээл олгон ажиллаж байна. Тухайлбал, ХБНГУ-ын Сэргээн босголт, хөгжлийн банк (КфВ)-ны санхүүжилттэй “Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүгийн зах зээлийг хөгжүүлэх” төслийн хүрээнд Монголбанк 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар 44 ЖДҮ эрхэлдэг аж ахуйн нэгжид 6.85 сая еврогийн зээл дамжуулан олгоод байна.

Мөн, Азийн хөгжлийн банкны “Ажлын байр нэмэгдүүлэх” төслийн хүрээнд 2014 он гарсаар 2 бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, иргэдэд 1.04 тэрбум төгрөгийн зээлийг оролцогч банкуудаар дамжуулан шинээр олгосон бөгөөд 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар банкуудад олгосон нийт зээлийн үлдэгдэл (7 аж ахуйн нэгжийн) 1.87 тэрбум төгрөг байна. Уг төслийн хүрээнд 2014 оны 2 дугаар улирлын эцсийн байдлаар нийт 283 ажлын байр шинээр бий болоод байна.

Монголбанкнаас хөдөө орон нутаг дахь бичил болон жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийн хүртээмжийг сайжруулах боломжийн талаар 13 аймгийг хамарсан түүвэр судалгааг 2014 оны 5 дугаар сараас хийж байгаа бөгөөд судалгааны үр дүнг удирдлагад тайлагнах шатанд явж байна.

3.4. Валютын захад тогтворгүй байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч ажиллах (Засгийн газар, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо)

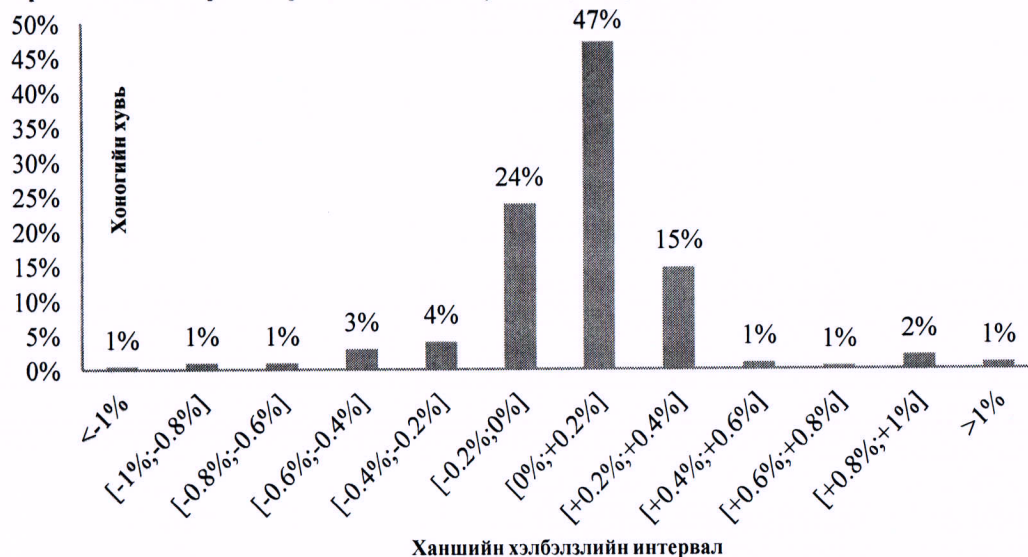
Монголбанкнаас валютын зах дахь эрэлт, нийлүүлэлтийн богино хугацааны зөрүүг багасгах, ханшийн огцом хэлбэлзлийг зөөлрүүлэх зорилгоор оны эхнээс нийт 75 удаа валютын дуудлага худалдааг зохион байгуулж, шаардлагатай зохицуулалтыг тухай бүр хийсэн. Мөн шаардлагатай үед санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн захад оролцох нөхцөлийг бүрдүүлэн ажиллаж, төгрөг-ам.долларын, төгрөг-юанийн своп, форвард хэлцлүүдийг банкуудтай тогтмол хийж байгаа нь валютын захын тогтвортой байдлыг хангах, банкуудын валютаар төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварт дэмжлэг үзүүлэх, ханшийн эрсдэлийг бууруулахын зэрэгцээ санхүүгийн салбарыг бүхэлд нь системийн шинжтэй эрсдэлээс хамгаалах ач холбогдолтой болж байна. 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар оны эхнээс өссөн дүнгээр нийт 3.1 тэрбум ам.доллартай тэнцэх хэмжээний төгрөгийн своп, 1.1 тэрбум ам.долларын своп, 135 сая юанийн своп хэлцлийг банкуудтай байгууллаа.

Мөн валютын зээл хүссэн иргэд, аж ахуйн нэгжүүдэд ханшийн эрсдэлийг санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглан бууруулах зөвлөмж хүргүүлснээс гадна валютын зээл хүссэн иргэд, аж ахуй нэгжүүдэд зориулан валютын зээлийн эрсдэлийн талаар ойлголт олгох гарын авлагыг боловсруулан олон нийтэд банкуудаар дамжуулан хүргүүллээ. Ханшийн эрсдэлээс хамгаалагдаагүй харилцагчид нь ханшийн хэлбэлзлээс шалтгаалан алдагдалд орох эрсдэлтэй төдийгүй чанаргүй зээлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, нийт санхүүгийн тогтвортой байдлыг алдагдуулах эрсдэлтэй. Иймд ханшийн эрсдэлийг бууруулахад санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүдийг өргөнөөр ашиглах шаардлага зайлшгүй тулгарч байна.

Эдгээр арга хэмжээний үр дүнд оны эхнээс 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны байдлаар ханшийн өдрийн хэлбэлзэл нийт өдрийн 90%-д нь 0.4% дотор, үлдсэн 10%-д нь хамгийн

ихдээ 1.97%-иар хэлбэлзсэн байна. Мөн хугацаанд ханшийн нэг өдөрт ногдох дундаж хэлбэлзэл 0.19% байгаа бөгөөд энэ нь 2013 оны мөн үетэй харьцуулахад 0.03 нэгж хувиар бага, 2012 оны мөн үетэй харьцуулахад 0.03 нэгж хувиар өндөр байна.

Зураг 4. Төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханшийн өөрчлөлт (интервалаар)

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанк төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцтэйгээр уян хатан тогтож байх зарчмыг баримталж байна. Манай улсын төлбөрийн тэнцлийн урсгал данс 2011-2013 онуудад дунджаар ДНБ-ий 30 гаруй хувьтай тэнцэх хэмжээний буюу үлэмж хэмжээний алдагдалтай байсан бөгөөд уг алдагдлыг 2011-2012 онд хөрөнгө, санхүүгийн дансны ашгаар нөхөж ирсэн. Гэвч хөрөнгө, санхүүгийн дансны ашиг 2013 онд 3.5 тэрбум ам.доллараар буюу 71%-иар, 2014 оны эхний 7 сарын урьдчилсан гүйцэтгэлээр өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 845 сая ам.доллараар буюу 87%-иар буурч, 123 сая ам.долларт хүрсэн байна. Энэ нь урсгал тэнцлийн алдагдал 947 сая ам.долларыг нөхөж чадахгүйд хүрснээр төлбөрийн нийт тэнцэл оны эхний 7 сард 978 сая ам.долларын алдагдалтай гарлаа. Ийнхүү төлбөрийн тэнцэл өндөр алдагдалтай хэвээр байгаа нь төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг сулруулах чиглэлд нөлөөлөв.

Хэдийгээр оны эхнээс гадаад худалдаа, урсгал тэнцлийн алдагдал эрс багассан ч, хөрөнгө, санхүүгийн дансны ашиг, түүний дотор гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт огцом буурсны нөлөөгөөр төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш 8 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар оны эхнээс 9.1%-иар, төгрөгийн нэрлэсэн үйлчилж буй ханш (NEER) оны эхний 8 сард 7.2%-иар, бодит үйлчилж буй ханш (REER) оны эхний 7 сард 3.2%-иар тус тус суларсан үзүүлэлттэй байна. Энэ нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж байгаа бөгөөд Монголбанкнаас баримталж буй ханшийн бодлого нь гадаад зах зээлээс дотоодын эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг зөөлрүүлж, гадаад худалдаа, эдийн засаг дахь зайлшгүй шаардлагатай тохиргоо хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

Монголбанк гадаад валютын орох урсгалыг дэмжих, гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх, ханшийн эрсдэлийг бууруулах зорилгоор “Урт хугацаат своп хэлцэл”-ийг шинээр нэвтрүүллээ. Монголбанк банкуудтай урт хугацаат своп хэлцэл байгуулснаар банк, түүний харилцагчдын ханшийн эрсдэл буурч, валютын захын тогтвортой байдалд эергээр нөлөөлж байна. Түүнчлэн, Монголбанк валютын захад тогтворгүй байдал үүссэн буюу

онцгой нөхцөлд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (contingency plan)-г боловсруулан баталж ажиллав. Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 9 дүгээр сарын 15-ны өдрийн Н-30 тоот тушаалаар уг төлөвлөгөөг баталснаар валютын захад онцгой нөхцөл үүссэн үед шуурхай хэлэлцэж, шаардлагатай арга хэмжээний шийдвэр гаргах, түүнийг хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдсэн.

Гадаад валютын зээлийн эрсдэлийг бууруулах макро зохистой бодлогын хүрээнд ханшийн эрсдэлээс хамгаалагдаагүй гадаад валютын зээлийн эрсдэлийн жинг өсгөх замаар банкуудын төлбөрийн чадвар, өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээг чангатгаж, зээлийн эрсдэлийг бууруулах асуудлыг судлан, “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-122 дугаар тушаалаар нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, гадаад валютын зээлийн эрсдэлээр жигнэх хувийг нэмэгдүүлсэн. Энэ нь долларжилтыг саармагжуулах, гадаад валютын зээлийн эрсдэлийг бууруулах, улмаар санхүүгийн тогтвортой байдлыг дунд хугацаанд хангах чиглэлд чухал алхам боллоо.

3.5. Валютын захад банк бус санхүүгийн байгууллага, санхүүгийн зах зээлийн бусад оролцогчийг идэвхтэй оролцуулах, ханшийн эрсдэлээс хамгаалах санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийг зах зээлд нэвтрүүлэх зорилгоор валютын арилжааны тогтолцоог бий болгох (Засгийн газар, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо)

Валютын захад банк бус санхүүгийн байгууллагуудыг оролцуулах зорилгоор Санхүүгийн зохицуулах хороо, Монголын банк бус санхүүгийн байгууллагуудын холбооны холбогдох албан тушаалтнуудтай хэд хэдэн удаа уулзалт зохион байгууллаа. Тус уулзалтаар ББСБ-уудыг Монголбанкнаас зохион байгуулдаг валютын дуудлага худалдаанд spot болон санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн (своп, форвард хэлцэл) захад одоогийн хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй хууль тогтоомж, журмын хүрээнд банкуудаар дамжуулан оролцуулах боломжтой талаар Монголбанкнаас мэдэгдсэн. Уг асуудлыг Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн 2014 оны 6 дугаар сард болсон ээлжит хуралдаанаар хэлэлцсэний үр дүнд гадаад валютын дуудлага худалдаанд банк бус санхүүгийн байгууллагуудыг банкаар дамжуулан оролцуулахаар тогтсон. Монголбанкнаас ББСБ-уудад уг асуудлаар арга зүйн зөвлөмж өгснөөр 2014 оны 9 сарын 30-ны өдрийн байдлаар ББСБХ нь хамтран ажиллах банкаар ХХБ-ыг сонгон, ББСБХ, ББСБ, Банк хооронд гурвалсан гэрээ байгуулагдах шатанд явж байна. Гэрээ байгуулагдах хугацаанд Монголбанкнаас ББСБ-уудыг дуудлага худалдаанд оролцуулах холбогдох техник бэлтгэл ажлыг ханган ажиллаж байна.

3.6. Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааг төлөвшүүлэх, эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор макро зохистой бодлогыг харилцан уялдаатай хэрэгжүүлэн, санхүүгийн салбарын байдлыг улирал бүр олон нийтэд мэдээлэх арга хэмжээ авч ажиллах (Засгийн газар, Монголбанк, Санхүүгийн зохицуулах хороо)

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ) нь макро эдийн засгийн төлөв байдал, эдийн засагт учирч буй хүндрэл бэрхшээл, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга замууд, бодлогын харилцан уялдааг хангах тухай болон цаг үеийн шинжтэй бусад асуудлаар зөвлөлдөж, холбогдох шийдвэрийг гарган ажиллаж байна.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн 2014 оны 1 дүгээр улирлын ээлжит хуралдааныг 2014 оны 3 дугаар сарын 28-ны өдөр Монголбанкинд зохион байгуулсан бөгөөд тус хуралдаанаар: (i) 2014 оны эхний 2 сарын байдлаарх макро эдийн засгийн нөхцөл байдал, валютын ханшид нөлөөлсөн хүчин зүйлс, (ii) АНУ-ын иргэн, хуулийн этгээдийн “Гадаад дахь дансдын хөрөнгийг татварт хамруулах тухай” хуулийг хэрэгжүүлэх талаар АНУ-ын зүгээс тавьсан хүсэлтийн тухай, (iii) Урт хугацааны даатгалтай холбоотой эрх зүйн орчны зарим асуудлууд, (iv) Монголбанкнаас боловсруулдаг бусад санхүүгийн байгууллагын тоймын хамрах хүрээг сайжруулах санал зэрэг асуудлыг авч хэлэлцсэн болно. Хуралдаанаас гарсан шийдвэрийн дагуу Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс холбогдох газруудад хариуцсан чиглэлээр тодорхой үүрэг даалгавар өгсөн.

Тухайлбал, оны эхнээс гадаад худалдаа тэнцвэржиж байгаа хэдий ч, санхүүгийн дансны урсгал, түүний дотор гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт мэдэгдэхүйц сайжраагүй, экспортод гаргасан нүүрсний орлогын зарим хэсэг нь орж ирээгүй зэргээс шалтгаалж төлбөрийн тэнцэл дэх дарамт арилахгүй байна. Ийм орчинд улсын төсвөөр дамжуулж буюу түүнээс гадуур төсөвтэй адилтгах төгрөгийн зарцуулалтыг Хөгжлийн банк, Төрийн банкнаас гэнэт хийх нь валютын захад сөргөөр нөлөөлөх, улмаар төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийг богино хугацаанд сулруулахад нөлөөлж байгааг тогтоов. Энэ үндсэн дээр СЯ, ЭЗХЯ, Хөгжлийн банкнаас ирээдүйд хийх төгрөгийн зарцуулалтын мэдээг 7 хоног тутамд Монголбанкинд хүргүүлж, урьдчилан мэдээлж байх замаар макро бодлогын харилцан уялдааг хангаж байхаар тогтсон.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн 2014 оны 2 дугаар улирлын ээлжит хуралдаан 2014 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдөр болсон бөгөөд тус хуралдаанаар (i) ББСБ-уудыг Монголбанкны гадаад валютын дуудлага худалдаанд оролцуулах, (ii) гадаад валютын своп, форвард хэлцэл байгуулах болон Монголбанкны үнэт цаас худалдан авах, бичил санхүүгийн зээлийг дамжуулан зээлдүүлэх үйл ажиллагаанд хамруулах тухай, (iii) Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл, түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн шинжилгээ, (iv) Монгол Улсын гадаад секторын болон гадаад валютын дотоодын захын тойм, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн шийдвэр зэрэг асуудлыг авч хэлэлцсэн. Түүнчлэн, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ)-ийн 2014 оны 3 дугаар улирлын хуралдаан 2014 оны 9 дүгээр сарын 26-ны өдөр болсон бөгөөд тус хуралдаанаар (i) Монгол Улсын 2015 оны төсвийн тухай хуулийн төсөл, (ii) “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2015 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийн төслийн танилцуулга, (iii) Санхүүгийн хүртээмжийн холбоо (AFI)-ны гишүүнчлэлийн хураамжийн танилцуулга зэрэг асуудлыг авч хэлэлцэв. СТБЗ нь улирал бүр хуралдах хуваарьтай бөгөөд шаардлагатай гэж үзсэн тухай бүр ээлжит бус хурлыг зарлан хуралдуулах боломжтой байна.

Монголбанк дахь Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн ажлын алба (СТБЗАА) нь тайлант хугацаанд “Монгол Улсын Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-гийн 3 дахь дугаарыг нэгтгэн боловсруулж хэвлүүлэн, Монголбанкны цахим хуудаст байршуулж олон нийтийн хүртээл болгов. Санхүүгийн тогтвортой байдалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй эрсдэлийг тодорхойлон, эдийн засгийн нөхцөл байдалд нийцсэн макро зохистой бодлогын арга хэмжээг судалж, бодлогын санал боловсруулах ажлын хүрээнд хагас жил тутам гардаг “Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-д макро зохистой бодлогын арга хэрэгслүүдтэй холбоотой асуудлуудыг тусгаж оруулсан. Түүнчлэн, хэрэгжүүлэх боломжтой гэж үзсэн макро зохистой бодлогын арга, хэрэгслүүдийн талаар судалгаа хийж байна. 2014 оны 2 дугаар хагаст Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлангийн 4 дэх дугаарыг бэлтгэн гаргана.

СТБЗАА-наас “Макро эдийн засаг, санхүүгийн салбарын улирлын тойм”-ыг боловсруулж, улирал бүрийн дараа улиралд багтаан цахим хуудаст байршуулж, олон нийтэд мэдээлж байна. Монголбанк, Сангийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо нь өөрсдийн хариуцсан чиглэлээр санхүүгийн салбар, гадаад сектор, макро эдийн засгийн талаарх тайлан мэдээлэл, статистик мэдээ, судалгаа шинжилгээг боловсруулж, өдөр, сар, улирлын давтамжтайгаар, цахим хуудсаар дамжуулан олон нийтэд тогтмол түгээж байгаа болно.

5.1. Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл, түүний өөрчлөлтөд нөлөөлсөн хүчин зүйлийн шинжилгээг тогтмол хийж, зээлжих зэрэглэлийг сайжруулах чиглэлээр зөвлөмж боловсруулан, УИХ-ын ЭЗБХ болон СТБЗ-д танилцуулж байх

Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг олон улсын зээлжих зэрэглэл тогтоогч Стандарт энд Пүүрс агентлаг нь 2014 оны 4 дүгээр сард “ВВ- зэрэглэлийн сөрөг төлөв”-өөс “В+ зэрэглэлийн тогтвортой төлөв”-тэй болгон бууруулсан, харин Мүүдиз агентлаг 2014 оны 5 дугаар сард “В1 зэрэглэлийн тогтвортой төлөв”-ийг “В1 зэрэглэлийн сөрөг төлөв” болгон өөрчилсөн байна. Мөн энэ оны 7 дугаар сарын 17-ны өдөр Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг В1-с В2 хүртэл дахин буурууллаа.

Стандарт энд Пүүрс агентлаг нь Монгол Улсын зээлжих зэрэглэлийг дараах үзүүлэлтэд үндэслэн бууруулсан. Үүнд: (i) гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын урсгал татарч, экспортын орлого буурснаар төлбөрийн тэнцэл ихээхэн алдагдалтай болж, гадаад валютын улсын нөөц буурсан, (ii) төсвөөс гадуурх зарцуулалт өссөн, (iii) төрийн байгууллагуудын бодлого боловсруулалт, шийдвэр гаргалт, засаглалын түвшин сул, төрийн бодлого тогтворгүй байгаа нь хөрөнгө оруулагчдад эргэлзээ төрүүлж байна гэсэн үндэслэлүүдийг дурджээ. Харин Мүүдиз агентлаг (i) Монгол Улсын гадаад өрийн дарамт нэмэгдсэн, (ii) гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт буурч, улмаар гадаад валютын улсын нөөц буурсан, (iii) зээлийн өсөлт өндөр байгаа зэрэгт үндэслэн төлвийг бууруулжээ.

Монголбанкнаас зээлжих зэрэглэл тогтоогч дээрх байгууллагуудын үнэлгээний аргачлал, дүгнэлтэд үндэслэн “Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл, түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн шинжилгээ”-г боловсруулсан. Энэхүү шинжилгээнд зээлжих зэрэглэлийг цаашид сайжруулахад чиглэсэн дараах санал, зөвлөмжийг тусгалаа. Үүнд:

- УИХ-ын 2014 оны 34 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийг хангах,
- Улсын эрсдэлд мэдрэмтгий байдлыг бууруулж, эрсдэл даах чадварыг сайжруулж, улмаар ГВУН-ийг нэмэгдүүлэх,
- Гадаад валютын орох урсгалыг нэмэгдүүлэх, төлбөрийн тэнцлийг сайжруулах арга хэмжээ авах,
- ГШХО-ын бодлого, зохицуулалтын орчинг тодорхой, тогтвортой, урьдчилан тааварлахуйц байлгах,
- Уул уурхайн томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтийг хурдасгах,
- Экспортын бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтийн өртөг, зардлыг бууруулах дэд бүтцийг барьж байгуулах замаар экспортын өрсөлдөх чадварыг сайжруулах,
- Төсвөөс гадуурх зарцуулалтыг төсөвт оруулж тооцох, төсвийн тогтвортой байдлыг хангах, төсвийн орлогыг бодитой төлөвлөж, түүнтэй уялдуулан төсвийн зардлыг бууруулах,
- Банк санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэл даах чадварыг нэмэгдүүлэх,

- Хөгжлийн санхүүжилтийн боломжийг нэмэгдүүлэх хууль, эрхзүйн орчинг бүрдүүлэх,
- Бодлогын тогтвортой байдлыг ханган, хуримтлалд суурилсан макро бодлогыг тууштай хэрэгжүүлж, эдийн засгийн бүтцийг дунд болон урт хугацаанд төрөлжүүлэх.

“Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл, түүнд нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн шинжилгээ №1”-г Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн 2014 оны 6 дугаар сарын 23-ны өдрийн хуралд хэлэлцүүлсэн ба УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хороонд хүргүүлж, зөвлөмжийг олон нийтэд түгээхээр тогтсон. Түүнчлэн, Мүүдиз агентлаг зээлжих зэрэглэлийг бууруулсантай холбогдуулан шинжилгээний тайлангийн 2 дахь дугаарыг боловсруулж, СТБЗ-д 2014 оны 9 дүгээр сарын 22-ны өдөр, УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хороонд 10 дугаар сарын 3-ны өдөр тус тус хүргүүлсэн.

5.2. Монголбанкны хараат бус байдлыг бэхжүүлэх, засаглалын бүтэц, зохион байгуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх зорилгоор хараат бус гишүүд бүхий мөнгөний бодлогын зөвлөлийг бий болгох чиглэлээр Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд холбогдох өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулах

Монголбанк Төв банкны хараат бус байдлыг бэхжүүлэх, засаглалын сайн туршлагаудыг Монголбанкны үйл ажиллагаанд нэвтрүүлэх үндэс суурийг бүрдүүлэх, хараат бус гишүүд бүхий Мөнгөний бодлогын зөвлөлийг бий болгох зорилгоор дэлхийн улс орнуудын төв банкны тухай хуулиудыг судалсан. Түүнчлэн, ОУВС-гийн мэргэжилтнүүд, “Төсөөлөл бодлогын шинжилгээний систем (FPAS)” төслийн зөвлөхүүдтэй уулзалт хийж, улс орнуудын төв банкны хараат бус байдлыг хэрхэн бэхжүүлэх, Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн нийтлэг зарчмуудыг илүү сайн хангах чиглэлээр зөвлөлдөв. Дээрх зөвлөхүүд Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн олон улсын сайн туршлагад хамаарах 5 зарчмыг² хуульдаа тусгахыг зөвлөмж болгосон. Эдгээр судалгаа, зөвлөмжид үндэслэн Монголбанкнаас Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулж эхлээд байна.

5.3. Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааны үр дүн, шийдвэр гаргах механизм, хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах, зөвлөлийн бүрэлдэхүүнийг өргөтгөх, санхүүгийн салбарт үүсч болзошгүй эрсдэлийг үнэлэх, түүнээс хамгаалах бодлогын уялдааг хангах үр дүнтэй институци болгох чиглэлээр Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулах

Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар ажлын хэсэг томилон ажиллуулж байгаа бөгөөд тус ажлын хэсэг нь Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл болон түүний үзэл баримтлалыг боловсруулж байна. Хуулийн төсөл, түүний үзэл баримтлалыг боловсруулахад дэмжлэг болгох үүднээс Монголбанкин дахь Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн ажлын албанаас тайлант хугацаанд “Макро зохистой бодлогыг хэрэгжүүлэгч институцийн загвар: Олон улсын түвшинд харьцуулсан судалгаа”-г гүйцэтгэлээ. Энэхүү суурь судалгаа нь санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах чиг үүрэг бүхий институцид өөрийн орны онцлогт тохирсон эрх зүйн оновчтой зохицуулалтыг бий болгоход чухал алхам болов.

² (i) Зөвлөлийн гишүүдийг 5-аас доошгүй жилээр томилж ажиллуулах, (ii) Засгийн газрын гишүүнийг тус зөвлөлд оруулахгүй байх, (iii) Гишүүнийг нэр дэвшүүлэх, батламжлах субъектүүд нь өөр өөр байх буюу “2 алхамт” системээр зохицуулагддаг байх, (iv) Гишүүдийн цалин нь гишүүнээр ажиллах хугацаанд буурдаггүй байх, (v) Гишүүдийг чөлөөлөх үйл явцыг нарийвчлан тусгах, зөвхөн ноцтой тохиолдолд гишүүнийг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлдөг байх гэх мэт.

6. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэхтэй холбоотой хууль тогтоомжийг Олон улсын байгууллага /ФАТФ/-аас тогтоосон стандарт, зөвлөмжтэй нийцүүлэх, Монгол Улсын үнэлгээг дээшлүүлэх арга хэмжээг хамтран зохион байгуулах, холбогдох журмыг батлах, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллах (Засгийн газар, Монголбанк)

Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх байгууллага (ФАТФ)-аас Монгол улсад хэрэгжүүлсэн хяналтын хүрээнд УИХ-аар Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, Терроризмтэй тэмцэх тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлт, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлт (2013.5.31), Эрүүгийн хууль, Эрүүгийн байцаан шийтгэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлт (2014.1.16)-үүдийг, Засгийн газрын хурлаар Террористуудын жагсаалтыг гаргах, тэдгээрийн хөрөнгийг битүүмжлэх, хянах журам (2013.10.12)-ыг тус тус баталсан.

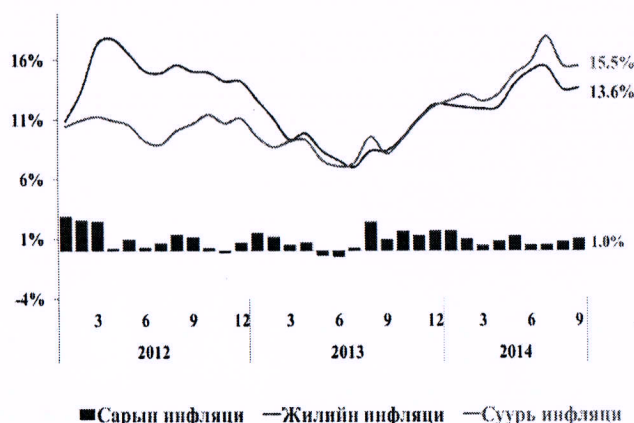
2014 оны 5 дугаар сарын 12-16-нд дээрх хууль тогтоомжийн хэрэгжилттэй танилцах зорилгоор ФАТФ-ын хяналтын бүлгийн гишүүд Монголд хүрэлцэн ирж холбогдох байгууллагуудтай уулзалт хийсэн. Дээрх уулзалтад холбогдох яам, агентлагуудын эрх бүхий албан тушаалтнууд оролцож хяналтын бүлгийн төлөөлөгчдөд зориулж мэдээлэл хийж, биечлэн танилцуулга хийсэн. Дээрх уулзалтын үр дүнд 2014 оны 6 дугаар сарын 24-27-ны өдрүүдэд Францын Парис хотноо зохиогдсон ФАТФ-ын чуулга уулзалтын үеэр ФАТФ-ын хяналтын хүрээнд манай улс ФАТФ-аас зөвлөсөн ажлуудыг бүрэн гүйцэд хийсэнд тооцогдож, ФАТФ олон нийтэд хандаж гаргадаг өөрийн хар, саарал жагсаалтаас Монгол Улсыг бүрмөсөн гаргалаа. Эдгээр хууль тогтоомжийг боловсруулахад Монголбанк, Санхүүгийн мэдээллийн алба голлож оролцсон бөгөөд эрх зүйн бичиг баримтууд батлагдсанаар Монгол Улсаас ФАТФ-тай хийхээр тохирсон ажлууд бүрэн хийгдсэнд тооцогдсон болно.

**ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР
2014 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ
(2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар)**

1. МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ЗОРИЛТЫН ХҮРЭЭНД:

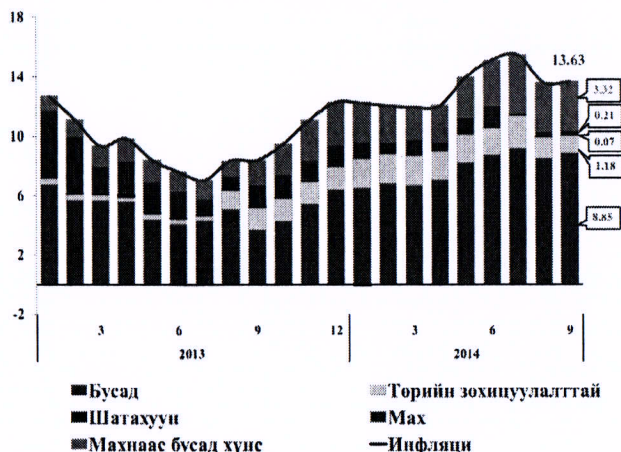
1.1. Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцийг 2014 оны эцэст 8 хувь, 2015-2016 онд 7 хувиас хэтрүүлэхгүй түвшинд байлгана. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн дагуу инфляцийг хязгаарлах, мөнгө, төсвийн бодлогын харилцан уялдааг хангах чиглэлээр Засгийн газартай хамтран ажиллана. Эдгээрийн үр дүнд дунд болон урт хугацаанд макро эдийн засаг тогтвортой байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Зураг 5. УБ хотын сарын ба жилийн инфляци

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо

Зураг 6. Улаанбаатар хотын жилийн инфляци (бүтцээр)

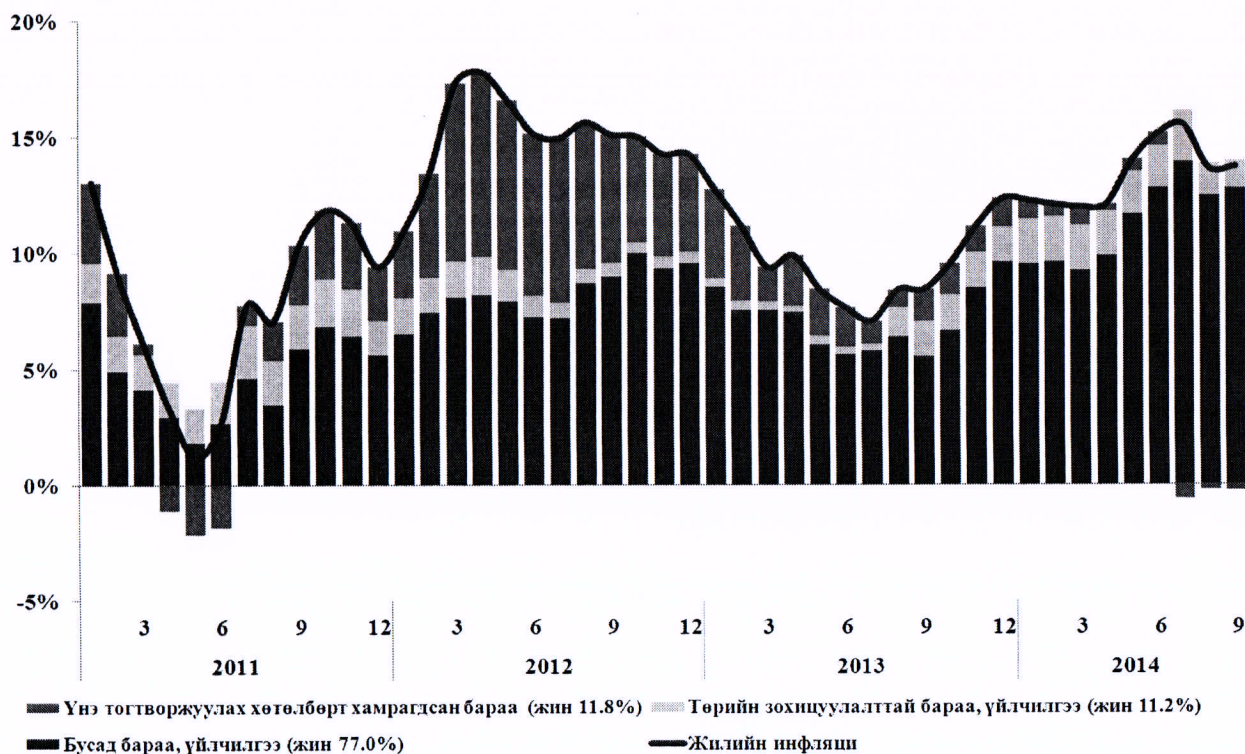
Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо

2014 оны 9 дүгээр сарын байдлаар жилийн инфляци улсын хэмжээнд **13.0%**, Улаанбаатар хотын хэмжээнд 13.6% байлаа. Харин өндөр хэлбэлзэлтэй бараа, бүтээгдэхүүнийг хасч тооцсон суурь инфляци 15.5% байжээ. Энэ оны 9-р сард хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний үнэ өмнөх сартай харьцуулахад улсын хэмжээнд 0.7%-аар, Улаанбаатар хотын хэмжээнд 1.0%-иар нэмэгдсэн байна. 2014 оны 9 дүгээр сарын Улаанбаатар хотын жилийн инфляци (13.63%)-ийг бүтцээр нь задлан үзвэл мах, махан бүтээгдэхүүн 0.21, махнаас бусад хүнсний бүтээгдэхүүн 3.32, төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээ 1.18, шатахуун 0.07, бусад бараа, үйлчилгээ 8.85 нэгж хувийг тус тус бүрдүүлж байна. Бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтийн инфляцид эзлэх хувийг өмнөх 7-р сартай харьцуулахад мах, махан бүтээгдэхүүн, махнаас бусад хүнсний бүтээгдэхүүн, төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээ, бусад бараа, бүтээгдэхүүний жилийн инфляцид үзүүлэх хувь хэмжээ харгалзан 0.08, 0.2, 0.03, 0.32 нэгж хувиар өсчээ.

Монголбанкнаас мөнгөний бодлогын уламжлалт бус арга хэрэгслээр инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгаж, Засгийн газартай хамтран нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн нөлөөллийг бууруулах бодлогыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд тэдгээрийг зах

зээлийн механизмд суурилсан байнгын тогтолцоо руу шилжүүлэх зарчмыг баримтлан ажиллаж байна. “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөр”-ийн хүрээнд зорилтот бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийг эрс сааруулж чадсан ч, төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлээс үүдэлтэйгээр бусад бараа, бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтөөс шалтгаалж ерөнхий инфляци сүүлийн 12 сарын хугацаанд өссөөр байна. Тухайлбал, хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний инфляци 2012 онд 19.9% байсан бол 2013 онд 14.0%, 2014 оны 9-р сард 11.3% болж буурсан бол махны үнийн өсөлт 2012 онд 43.7% байсан бол 2013 онд 10.5%, 2014 оны 9-р сард -2.7% болж буураад байна. Харин 2012 оны төгсгөлд 13.7%, 2013 оны төгсгөлд 11.7% байсан бусад бараа бүтээгдэхүүний үнийн жилийн өсөлт 2014 оны 9-р сард 16.4% болж нэмэгдсэн байна. Энэ нь төлбөрийн тэнцлийн “хямрал”-т нөхцөл байдлаас шалтгаалсан импортын барааны үнийн өсөлтөөр голлон тайлбарлагдаж байна.

Зураг 7. Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөрт хамрагдсан барааны инфляци болон бусад барааны инфляци (2008-2014 оны 9-р сар)

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, Монголбанк

2014 оны 9-р сарын байдлаар Улаанбаатар хотын инфляци 13.6% гарсан нь инфляцийн зорилтот түвшнээс 5.6 нэгж хувиар өндөр байна. Энэ нь төлбөрийн тэнцлийн “хямрал”-аас шалтгаалсан импортын барааны үнийн өсөлт болон төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтөөс шалтгаалав. Тухайлбал, төрийн өмчийн их, дээд сургуулийн сургалтын төлбөр 7.6%-иар өссөн нь 0.3 нэгж хувийн, орон сууцны усан хангамжийн үнэ 23.0%-иар өссөн нь 0.4 нэгж хувийн, цахилгааны үнэ дунджаар 5.8%-иар өссөн нь 0.1 нэгж хувийн, авто замын зорчигч тээврийн үйлчилгээний үнэ дунджаар 17.7%-иар өссөн нь 0.5 нэгж хувийн буюу нийтдээ 1.4 нэгж хувийн инфляцийг бий болгожээ. Төлбөрийн тэнцлийн 2013 оны “хямрал”-т нөхцөл байдал 2014 онд мөн үргэлжилж байна. Үүний тусгал нь төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш суларч буй хандлага юм. 2014 оны 9-р сарын 9-ний байдлаар төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш 2013 оны 7-р сарын эхэн үетэй оны 9-р сарын 27%-аар суларчээ. Үүнтэй уялдан үнэ тогтворжуулах хөтөлбөрт хамрагдсан бараа,

төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээний инфляцийг хасч тооцсон “Бусад” ангиллын бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтийн инфляцид эзлэх хувь өсч, жилийн өмнөх үеэс 6.0 нэгж хувиар өсөөд байна.

Өөрөөр хэлбэл хэрэглээний үнийн индексийн өсөлтөд нийлүүлэлтийн гаралтай буюу зардлын шалтгаантай инфляци эрс буурсан байгаа бол валютын ханшийн өсөлтөөс шалтгаалсан инфляци өссөн байна. Гэхдээ гадаад валютын орох урсгал, төлбөрийн нийт тэнцэл эрс сайжирснаар валютын ханш тогтворжиход түүний инфляци дахь нөлөөлөл нь буурах болно.

Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2014 оны 2-р сарын 7-11-ний өдрүүдэд хуралдаж, Бодлогын хүүг 10.5%-д хэвээр үлдээх, олон улсын зах зээл дээрээс 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд болон зээл хэлбэрээр банкны татсан гадаад валютын эх үүсвэрийг заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлөх шийдвэрийг гаргасан. Бодлогын энэхүү арга хэмжээ нь нэг талаас эдийн засгийн бодит секторын идэвхжлийг дэмжих, нөгөө талаас гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, гадаад цэвэр актив огцом буурсан, төлбөрийн тэнцлийн дарамт өндөр байгаа орчинд гадаад валютын урт хугацаатай эх үүсвэрийг нэмэгдүүлэх зорилготой байв. Суурь инфляцийн түвшин сүүлийн 11 сарын турш эрчимжиж, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт, гадаад цэвэр актив буурах хандлага үргэлжилж, төсөвтэй адилтгах хөрөнгө оруулалтын зарцуулалтууд буурахгүй байсан тул Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2014 оны 7-р сарын 30-ны ээлжит хуралдаанаар мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн, 12.0 хувь болгох шийдвэр гаргав. Энэхүү арга хэмжээ нь төлбөрийн тэнцлийн хүндрэлийг зөөлрүүлэх, инфляцийг эрчимжүүлэхгүй байлгах, дунд болон урт хугацаанд санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд учирч болзошгүй эрсдэлээс сэргийлэх зорилготой юм.

Монголбанк Засгийн газартай хамтран ажиллах хүрээнд Засгийн газрын үнэт цаасыг анхдагч болон хоёрдогч зах зээлд арилжаалах нөхцөлийг бүрдүүлж, арилжааг тогтмол зохион байгуулав. Ингэснээр урт хугацааны зорилтот төсөл, хөтөлбөрийг эрсдэлийн боломжит түвшинд, хамгийн бага зардалтайгаар санхүүжүүлэх, Засгийн газрын үнэт цаасны зах зээл, улмаар хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх, Засгийн газрын үнэт цаасны буюу төгрөгийн өгөөжийн муруйг бий болгох, төсөв, мөнгөний бодлогын харилцан уялдааг хангах зэрэг ач холбогдолтой юм. Түүнчлэн, гадаад валютын орох урсгал, төлбөрийн тэнцлийг сайжруулах, дотоодын аж ахуйн нэгжид учирч байгаа эрсдэл, ачааллыг бууруулах, санхүү, эдийн засгийн эрсдэлээс сэргийлэхэд чиглэсэн УИХ-ын тогтоол, шийдвэр гаргуулахаар Засгийн газартай хамтран ажиллаж, тодорхой чиглэлүүдээр санал боловсруулж хүргүүлэн, Ажлын хэсэгт орж ажиллалаа.

Мөнгөний болон төсвийн бодлогын харилцан уялдааг сайжруулах, санхүүгийн зах зээлийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2008 оны 3 дугаар сарын 27-ны өдрийн 129/133 дугаар хамтарсан тушаалаар “Сангийн яам, Монголбанкны хооронд мэдээлэл солилцох журам”-ыг баталсан. Уг журамд Сангийн яам төсвийн гол үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл болон Төрийн сангийн нэгдсэн данс (ТСНД)-ны орлого, зарлагын гүйлгээний таамаглал, бодит гүйцэтгэлийг 7 хоног, сар, улирлын давтамжтайгаар Монголбанкинд хүргүүлж байхаар заасан. Гэвч Сангийн яамнаас ирүүлж буй мэдээллийн чанар хангалттай бус, давтамж цөөн байснаас мэдээллийг мөнгөний бодлогын төсөөлөл, бодлогын шинжилгээнд ашиглахад хүндрэлтэй байв. Тухайлбал, ТСНД-ны мөнгөн хөрөнгийн урсгалын ажлын 5 хоногийн таамаглалыг 7 хоног бүр ирүүлээгүй, зарлагын бодит гүйцэтгэлийг 2014 оны эхний 3 сард огт ирүүлээгүй, түүнчлэн дээрх мэдээллийг валютын

төрлөөр, томоохон бүлгээр ангилан авах тухай журмын заалтыг Сангийн яам мөрдөн ажиллахгүй байна. Иймд, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн 2014 оны 3-р сарын 28-ны өдрийн хуралдаанаар Сангийн яам болон Монголбанкны хооронд байгуулсан мэдээлэл солилцох журмын хэрэгжилтийг Монгол Улсын Хөгжлийн банк (МУХБ)-ийг хамруулан сайжруулах, Эдийн засгийн хөгжлийн яам, МУХБ нь холбогдох мэдээллийг Сангийн яаманд хүргүүлж, нэгдсэн мэдээллийг Сангийн яамнаас Монголбанкинд хүргүүлж байхаар шийдвэрлэв. Энэ нь мөнгөний бодлогын шийдвэрт улсын төсөв, МУХБ-ны мэдээллийг цаг алдалгүй авч ашиглах, мэдээллийн хоцрогдол, тодорхой бус байдлыг бууруулах боломжийг олгохоор байна.

1.2. Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж, уян хатан тогтох, төгрөгийн тогтвортой байдал болон үндэсний эдийн засгийн тэнцвэртэй хөгжлийг дэмжих зарчим баримтална.

Монголбанк төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцтэйгээр уян хатан тогтож байх зарчмыг үргэлжлүүлэн баримталж байгаа бөгөөд валютын ханшийн огцом хэлбэлзлийг бууруулах зорилгоор валютын захад шаардлагатай тохиолдолд тухай бүр оролцож байна.

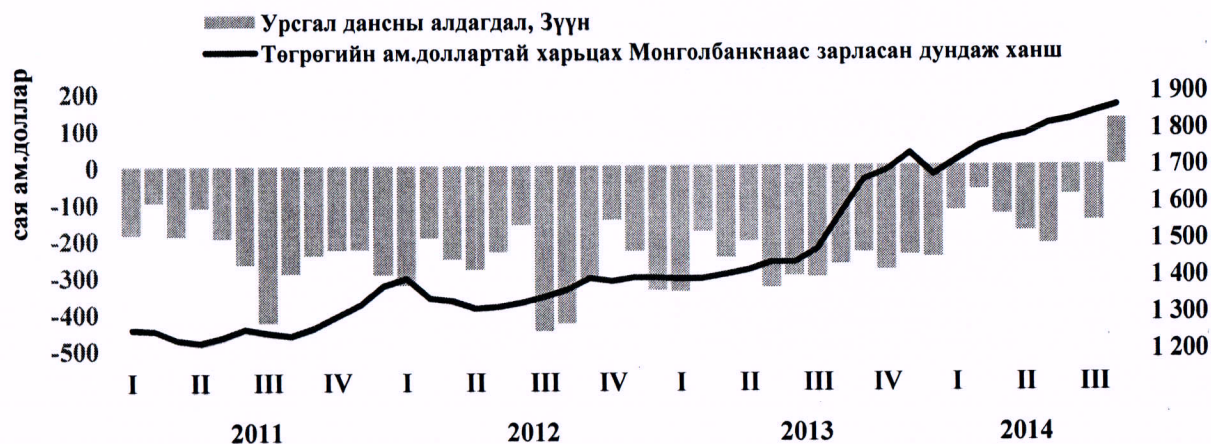
Эдийн засгийн нөхцөл байдлыг тоймлон үзвэл оны эхний 9 сард гадаад зах зээлийн нөхцөл байдлын өөрчлөлт, дэлхийн зах зээлд түүхий эдийн үнэ сэргэх хандлага ажиглагдахгүй байгаа, БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт саарсан, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт сэргээгүй зэргээс шалтгаалан Монгол Улсын төлбөрийн тэнцлийн дарамт арилахгүй хэвээр байна. Алт, боловсруулаагүй нефть, зэсийн баяжмал зэрэг бүтээгдэхүүний экспорт 2014 он гарсаар нэмэгдсэн хэдий ч, чулуун нүүрсний экспортын орлого тодорхой хугацааны дараа орж ирэхээр байгаагаас шалтгаалан валютын зах дээр богино хугацааны эрэлт, нийлүүлэлтийн зөрүү үүсэх эрсдэлтэй байлаа. Түүнчлэн, 2014 он гарсаар жижиг, дунд хэмжээний төслүүдэд оруулж буй гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж байгаа хэдий ч, Оюутолгой төслийн эхний шатны хөрөнгө оруулалт дууссантай холбоотойгоор оны эхний 8 сарын байдлаар Монгол Улсад оруулсан нийт гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт өнгөрсөн оны мөн үеэс 59.6%-иар буураад байна.

Эдийн засагт үүсээд буй энэхүү нөхцөл байдлаас шалтгаалан төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш оны эхнээс 9.7%-иар сулраад байна. Ийм орчинд Монголбанк валютын захад тогтмол оролцож, spot болон swap хэлцлийн арилжаагаар захад валют нийлүүлэх замаар валютын захын эрэлт нийлүүлэлтийн хэт зөрүү, ханшийн огцом хэлбэлзлийг бууруулан ажиллаж байна.

Төгрөгийн ханш ийнхүү эдийн засгийн нөхцөл байдалтай нийцтэйгээр уян хатан тогтож байгаа нь богино хугацаанд тодорхой зардлыг дагуулж, хувийн хэвшилд ханшийн эрсдэлийг нэмэгдүүлж байгаа хэдий ч, төгрөгийн тогтвортой байдал буюу үнийн тогтвортой байдал (инфляци нам, тогтвортой түвшинд байх)-ыг хангах Монголбанкны үндсэн зорилттой нийцтэй бөгөөд дунд болон урт хугацаанд экспортыг урамшуулах, импортыг орлох дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих, үр ашиггүй, тэвчиж болох импортын хэрэглээг бууруулах, гадаад худалдааны алдагдал болон төлбөрийн тэнцлийн дарамтыг багасгах, эдийн засгийн өрсөлдөх чадвар болон урт хугацааны дархлааг сайжруулах боломжийг бүрдүүлж байна. Тухайлбал 2014 оны эхний 9 сарын байдлаар валютын төлбөртэй гадаад худалдааны алдагдал 116%-иар буурч, валютын төлбөртэй гадаад худалдааны тэнцэл 213.7 сая ам.долларын ашигтай гарчээ.

Энэ нь валютын төлбөртэй импортын дүн 16%-иар буурч, экспортын дүн 28%-иар өссөнөөс шалтгаалжээ.

Зураг 8. Төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш ба урсгал данс

Эх сурвалж: Монголбанк

1.3. Гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

Төгрөгийн орлоготой зээлдэгчдийг валютын ханшийн эрсдэлээс хамгаалах нөхцөлийг бүрдүүлнэ: Монголбанкнаас валютын зээлийн эрсдэлийг бууруулах макро зохистой арга хэрэгслийн судалгааг гүйцэтгэсний үндсэн дээр Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-122 дугаар тушаалаар “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д нэмэлт, өөрчлөлт оруулан ханшийн эрсдэлээс хамгаалагдаагүй этгээдийн гадаад валютын зээлийн эрсдэлийн жинг нэмэгдүүлж, 2015 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс эхлэн мөрдүүлэхээр боллоо.

Мөн тус тушаалын хавсралтаар валютын зээл хүссэн иргэд, аж ахуйн нэгжүүдэд ханшийн эрсдэлийг санхүүгийн үүсмэл хэрэгсэл ашиглан хаах зөвлөмж хүргүүлснээс гадна валютын зээл хүссэн иргэд, аж ахуй нэгжүүдэд зориулан валютын зээлийн эрсдэлийн талаар ойлголт олгох гарын авлагыг боловсруулан олон нийтэд банкуудаар дамжуулан хүргүүллээ. Ханшийн эрсдэлээс хамгаалагдаагүй харилцагчид нь ханшийн хэлбэлзлээс шалтгаалан алдагдалд орох эрсдэлтэй төдийгүй чанаргүй зээлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, нийт санхүүгийн тогтвортой байдлыг алдагдуулах эрсдэлтэй. Иймд ханшийн эрсдэлийг бууруулахад санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүдийг өргөнөөр ашиглах шаардлага зайлшгүй тулгарч байна.

Банкуудтай ханшийн эрсдэлээс хамгаалах урт хугацаат своп хэлцэл байгуулж байна: Гадаад валютын орох урсгалыг нэмэгдүүлэх, валютын зээлийн өсөлтийг бууруулах, ханшийн эрсдэлээс хамгаалах тогтолцоог бий болгох зорилтын хүрээнд “Урт хугацаат своп хэлцэл”-ийг шинээр нэвтрүүлээд байна. Энэхүү хэрэгслийг нэвтрүүлснээр урт хугацаат гадаад эх үүсвэрийн ханшийн эрсдэлээс банкууд Монголбанкттай своп хэлцэл байгуулах замаар эрсдэлийг бууруулах, харилцагчиддаа валютаар бус төгрөгөөр зээл олгох боломжтой болсон нь системийн хэмжээнд ханшийн эрсдэлийг бууруулах ач холбогдолтой юм. Монголбанк 2014 оны 9 дүгээр сарын эцсийн байдлаар нийт 214 сая ам.долларын урт хугацаат своп хэлцлийг банкуудтай байгуулаад байна.

Валютын дуудлага худалдаагаар санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүдийг идэвхтэй ашиглаж байна: Монголбанкнаас санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийн хэрэглээг дэмжих зорилгоор банкуудтай своп хэлцлийг тогтмол хийж байна. Монголбанк 2014 оны 9 дүгээр сарын эцсийн байдлаар банкуудтай оны эхнээс өссөн дүнгээр нийт 3.1 тэрбум ам.доллартай тэнцэх хэмжээний төгрөгийн своп, 1.1 тэрбум ам.доллартай тэнцэх хэмжээний ам.долларын своп, 135 сая юанийн своп хэлцлийг байгуулаад байна.

Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах SIFS дэд хөтөлбөрийн хүрээнд форвард хэлцэл байгуулж байна: Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийн хүрээнд ханшийн эрсдэлээс хамгаалах зорилгоор форвард хэлцлийг байгуулж байна. 2014 оны 9 дүгээр сарын эцсийн байдлаар 751.7 сая ам.долларын форвард хэлцлийн төлбөр тооцоог тооцоог хийгээд байна. Энэ нь валютын ханшийн өөрчлөлтөөс шалтгаалсан эрсдэлийг бууруулж, дотоодын зах зээлд шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнэ тогтвортой байхад эергээр нөлөөлөв.

2. БАНКНЫ САЛБАРЫН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫГ БЭХЖҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНД:

2.1. Банкуудын төлбөрийн чадварыг хадгалж, системийн шинжтэй эрсдэлээс хамгаалах чадавхийг нэмэгдүүлнэ.

Монголбанкнаас 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны байдлаар нийт 11 банкинд иж бүрэн, 1 банкинд газар дээрх хэсэгчилсэн шалгалтыг Төв банк (Монголбанк)-ны тухай хууль, Банкны тухай хууль болон бусад хууль тогтоомж, Монголбанкнаас баталсан журам, заавруудын хүрээнд хийж, илэрсэн зөрчилд Улсын байцаагчийн акт тогтоох, шийтгэвэр ногдуулах зэрэг арга хэмжээг авч ажиллав. Шалгалтын мөрөөр гарсан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалын биелэлтэд тогтмол хяналт тавьж байна.

Мөн Банкны тухай хууль, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2010 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн 460 дугаар тушаалаар батлагдсан “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”, Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын 2010 оны 8 дугаар сарын 11-ний өдрийн 475/182 дугаар тушаалаар батлагдсан “Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулж, зарцуулах журам” болон холбогдох бусад хууль, тогтоомжуудын хүрээнд банкуудын үйл ажиллагаанд зайнаас тогтмол хяналт тавин ажиллаж байна.

2014 оны 9 дүгээр сарын эцсийн байдлаар банкны салбарын I зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 12.1%, өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын харьцаа 16.7% байгаа нь Монголбанкнаас тогтоосон шалгуур үзүүлэлтүүдээс харгалзан 3.1 ба 4.7 нэгж хувиар тус тус өндөр байна. Үүнээсувиар тус тус өндөр байна. сон шалгуур үзүүлэлтүүдээс харгалзан 3.1 ба ар Монголбанкнаас тогтоосон шалгуур үзүүлэлтийг бүрэн хангаж байна. 2014 оны 9 дүгээрсарын эцэст тус харьцаа 36.1 %-д хүрсэн нь Монголбанкнаас тогтоосон шалгуур үзүүлэлтээс 11.1 нэгж хувиар өндөр байв. Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын харьцаа ийнхүү өндөр байхад банкуудын хөрвөх чадвар сайтай, богино хугацаат хөрөнгө оруулалтын тогтвортой өсөлт эергээр нөлөөлсөн.

Банк нь гадаад валютын нээлттэй позици, өөрийн хөрөнгийн харьцааг нэг валютын хувьд +/-15 хувийн дотор, нийт нээлттэй позицийн хувьд +/-40 хувийн дотор барьж байх шаардлагатай. 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны байдлаар банкны салбарын гадаад валютын зохистой харьцааны үзүүлэлт хамгийн өндөр нэгж валютын хувьд -8.0 хувь, нийт валютын

хувьд -8.8хувьтай байгаа нь Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны үзүүлэлтийг хангаж байна.

Банкууд Монголбанкнаас тогтоосон зохистой харьцааны үзүүлэлтийг цаашид хэрхэн хангах, банкны үйл ажиллагаанаас болон нийт банкны систем, эдийн засгийн нөхцөл байдлаас үүсч болзошгүй эрсдэлийг урьдчилан таамаглах зорилгоор Монголбанкнаас банкуудаар мэдрэмтгий байдлын шинжилгээг хийлгэж хэвшүүлэхээр ажиллаж байгаа билээ. Энэ хүрээнд банкны системийн эрсдэл даах чадварыг тодорхойлох үүднээс 2014 оны I, III дугаар улиралд зээлийн эрсдэл, том зээлдэгч, ханшийн эрсдэл, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадвар гэсэн 4 чиглэлд мэдрэмтгий байдлын шинжилгээг хийж, гарсан үр дүнг цаашид баримтлах бодлогод тусган ажиллаж байна. Түүнчлэн зээлийн эрсдэлийн, гадаад валютын ханшийн, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын мэдрэмтгий байдлын шинжилгээний загварыг олон улсын зөвлөхтэй хамтран боловсруулж, системийн бүх банкуудаар гүйцэтгүүлж, үр дүнг танилцуулсан бөгөөд цаашид шинжилгээний загварыг улам боловсронгуй болгохоор банкуудтай хамтран ажиллаж байна.

Монголбанкны хяналт шалгалтын үйл ажиллагаатай холбоотой эрх зүйн актыг боловсронгуй болгох зорилгоор тэдгээрийн хоорондын уялдаа, хэрэгжилтэд учирсан хүндрэлийг тодорхойлж, шаардлагатай тохиолдолд өөрчилж шинэчлэх ажлын хүрээнд Монголын банкуудын холбоо, банкууд болон бусад холбогдох байгууллагаас ирүүлж буй банкны үйл ажиллагаатай холбоотой хууль, журмын саналыг нэгтгэн судалж байна. Мөн “Банкны зөвшөөрлийн журам” болон “Банкны нэгжийн журам”-д оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг боловсруулсан бөгөөд шинэчлэн батлуулахаар ажиллаж байна. Банкныг төрөлжүүлэн хөгжүүлэх зорилгоор үйл ажиллагаа явуулах хэлбэрээр нь ангилж, “Төрөлжсөн үйл ажиллагаатай банкны журам”-ын төслийг боловсруулан, “Банкны зөвшөөрлийн журам”-д холбогдох эрх зүйн зохицуулалтыг тусгахаар ажиллаж байна.

Монголын банкны салбарт үүсч болзошгүй эрсдэлүүд, ялангуяа ханшийн болон зээлийн эрсдэлээс сэргийлэх, нөлөөллийг бууруулах макро зохистой бодлогын боломжит хэрэгслүүдийн талаарх судалгааг хийсэн бөгөөд судалгаанаас гарсан үр дүнд үндэслэн “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д активын эрсдэлийн жин болон өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээтэй холбоотой нэмэлт өөрчлөлт оруулах саналыг боловсруулан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн А-122 дугаар тушаалаар баталж, 2015 оноос эхлэн мөрдүүлэхээр тогтоосон. Түүнчлэн Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын хамтарсан 2014 оны 8 дугаар сарын 26-ны өдрийн А-136/184 дүгээр тушаалаар “Активыг ангилах, активын эрсдэлийн сан байгуулах, зарцуулах журам”-д нэмэлт өөрчлөлт оруулж, хэвийн зээлд 1 хувийн эрсдэлийн сан байгуулах зохицуулалтыг бий болголоо.

2.2. Олон улсад мөрддөг зарчим, зохицуулалтын арга хэрэгслийг банкны салбарын үйл ажиллагаатай уялдуулан, эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтыг сайжруулна.

Олон улсын жишгээр хяналт шалгалтын аргачлалыг гүйцэтгэлд суурилсан аргачлалаас эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтын аргачлалд шилжих хандлагатай байгаа тул банкуудын ирээдүйд хүлээж болзошгүй эрсдэлийг урьтаж илрүүлэх, оновчтой тооцоолох, хяналт шалгалтын нөөц, чадавхийг эрсдэл өндөртэй байгаа үйл ажиллагааны чиглэлд түлхүү хуваарилах, улмаар системийн эрсдэл үүсэх сөрөг үр дагаврын далайцыг бууруулах

зохицуулалтын дэвшилтэт аргачлалыг нэвтрүүлэхэд Монголбанкны зүгээс онцгой анхааран ажиллаж байна. Тус ажлын хүрээнд шинэ аргачлалыг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай журам, гарын авлага боловсруулахаар тус асуудлаар мэргэшсэн олон улсын зөвлөхтэй хамтран ажиллаж, эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтын журмын төслийг боловсруулж байна. Түүнчлэн одоо ашиглаж буй “Хянан шалгагчийн гарын авлага”-ыг эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтын зарчимтай нийцүүлэх судалгааны ажил хийж байна.

“Банкны хяналт шалгалтын дунд хугацаанд хэрэгжүүлэх стратеги”-ийн төслийг боловсруулж, ойрын 5 жилд банкны хяналт шалгалтын хүрээнд хийгдэх онцлох арга хэмжээнүүдийг шат дараатайгаар авч хэрэгжүүлэхээр дунд хугацааны төлөвлөгөөнд тусгасантай холбогдуулан Базелийн цуврал стандартуудыг хэрэгжүүлэх ажлыг судалж байна. Энэхүү цуврал стандартыг нэвтрүүлснээр нийт банкны салбарын эрсдэл даах чадварыг сайжруулж, хяналт шалгалтын олон улсад мөрдөгдөх стандартад нийцсэн хяналт, зохицуулалтын аргачлалыг ашиглах боломж бүрдэнэ. Түүнчлэн банкуудад мөрдөгдөж буй Нягтлан бодох бүртгэлийн багц материалыг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартад нийцүүлэн шинэчлэн боловсруулж дууссан бөгөөд 2014 онд багтаан шинээр нэвтрүүлэхээр төлөвлөж байна.

Банкны үйл ажиллагаанд сайн засаглалын зарчмуудыг нэвтрүүлэх, нийт хувьцаа эзэмшигчдийн эрх ашгийг хамгаалах, хараат бус төлөөлөн удирдах зөвлөлийг төлөвшүүлэх зорилгоор “Банкны зохистой засаглалын зарчмыг хэрэгжүүлэх журам”-ыг Компанийн засаглалын хөгжлийн төв болон Азийн хөгжлийн банктай хамтран олон улсын стандартын үндсэн зарчмууд, “Монголын Компанийн засаглалын VII чуулган”-ы үеэр зохион байгуулагдсан “Банкны зохистой засаглалын зарчим” хэлэлцүүлэгт оролцогчдоос гаргасан санал, зөвлөмжид нийцүүлэн боловсруулсан бөгөөд Монголбанкны хяналт шалгалтын зөвлөл, захирлуудын зөвлөлийн хурлаар тус тус хэлэлцсэн. Энэхүү журмыг энэ оны 10 дугаар сард эцэслэн батална. Мөн банкны зохистой засаглалыг сайжруулах, хэрэгжилтийг үнэлэх талаар холбогдох байгууллагуудтай хамтран хэд хэдэн сургалт зохион байгуулж, журмын төслийн талаар танилцуулга хийсэн болно.

2.3. Банкны эрсдэл, зээлийн хүү буурах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор банкны зээлийн барьцаа хөрөнгийн болон зээл, хүүгийн зардлыг нэмэгдүүлж байгаа бусад хүчин зүйлийн нөлөөллийг бууруулах эрх зүйн орчныг шинэчилнэ.

Банкны салбараас алслагдсан, санхүүгийн мэдээлэл багатай, ялангуяа хөдөө, орон нутгийн иргэд, хуулийн этгээдэд үзүүлэх санхүүгийн үйлчилгээг үр ашигтай болгох, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор “Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлын журам”-ыг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдрийн А-236 тоот тушаалаар баталсан. Энэхүү журмын дагуу банкуудын хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангаж, олон нийтэд шаардлагатай мэдээллийг тогтмол түгээж байна.

Уг журмын хэрэгжилт нь нийтэд ижил, тэгш үйлчилж байгаа эсэхийг тодорхойлох, банкны зээлийн үйл ажиллагаанд шударга бус хэлцэл үүсэх боломжийг хязгаарлах ажлуудыг шалгах, хөдөө, орон нутагт олгогдож байгаа зээлийн нөхцөлийг газар дээр нь шалгаж, үнэлгээ, дүгнэлт өгөх зорилгоор орон нутгийн банкуудад хэсэгчилсэн шалгалтыг 2014 оны 5, 6-р саруудад хийсэн. Мөн орон нутаг дахь санхүүгийн хүртээмж ямар түвшинд байгааг судлах зорилгоор 13 аймаг дахь иргэд, аж ахуйн нэгжүүдээс түүвэрлэлт хийн, санхүүгийн

хүртээмжийн судалгааг авав. Шалгалт болон түүвэр судалгааны үр дүнг нэгтгэн, үнэлгээ дүгнэлт гаргах ажил хийгдэж байна.

Банкуудын үйл ажиллагааны зардалд дүн шинжилгээ хийх, хэрэв төр, захиргааны байгууллагаас шалтгаалж банкны үйл ажиллагааны зардал нэмэгдэж байгаа бол тэр чиглэлд холбогдох арга хэмжээг авах, банкуудад зөвлөмж өгөх чиглэлээр Монголбанк ажиллаж байна. Түүнчлэн, банкуудын үйл ажиллагааны зардлыг нэмэгдүүлж байгаа хүчин зүйлсийн талаар Монголын банкуудын холбооноос санал авах, банкнаас өөрөөс нь шалтгаалж бий болдог зардал болон иргэд, харилцагчид дээр ирдэг зардлын бүтцэд дүн шинжилгээ хийсний үндсэн дээр шийдвэрлэх арга хэмжээ авахаар ажиллаж байгаа болно.

Монголбанк Хөдлөх хөрөнгө, эрхийн барьцааны тухай хууль, Үл хөдлөх хөрөнгийн барьцааны тухай хууль, Эрхийн улсын бүртгэлийн багц хуулийн төсөлд УИХ, Хууль Зүйн Яамтай хамтран ажилласан. Энэ хүрээнд Хөдлөх эд хөрөнгө болон эдийн бус хөрөнгийн барьцааны тухай хуулийн төслийг боловсруулан, Монголын банкуудын холбоо, банкууд болон холбогдох бусад байгууллагад хүргүүлж саналыг нэгтгэсэн. Мөн эдгээр хуулиудад нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл боловсруулсантай холбоотойгоор уг төслийн үзэл баримтлалын төслийг 2014 оны 6 дугаар сард Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцүүлэн дэмжигдсэн бөгөөд ажлын хэсэг хуулийн төслийн эхний хувилбарыг дахин хянан ажиллаж байна.

3. САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН ДЭД БҮТЭЦ, ТҮҮНИЙ ИНСТИТУЦИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНД:

3.1. Монгол Улсын төлбөр тооцооны системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган, төлбөр тооцооны системийн шинэчлэлийг 2014-2016 онд эрчимжүүлнэ.

- **Төлбөр тооцооны системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг хангах:**

Монголбанк их дүнтэй төлбөр тооцооны “Банксүлжээ” систем, бага дүнтэй төлбөрийн систем болон үнэт цаасны төлбөр тооцооны найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган ажиллаж байна. “Банксүлжээ” систем нь 2014 оны эхнээс 9 дүгээр сарын 30-ны байдлаар нийт 44.1 их наяд төгрөгийн дүнтэй 917.9 мянган ширхэг их дүнтэй гүйлгээг, Үндэсний цахим гүйлгээний төв (ҮЦГТ) нь нийт 1.2 их наяд төгрөгийн дүнтэй 22.4 сая ширхэг картын гүйлгээ, 575.2 тэрбум төгрөгийн дүнтэй 4.5 сая ширхэг бага дүнтэй гүйлгээг тус тус амжилттай дамжуулсан байна. Мөн хугацаанд банк хоорондын их, бага дүнтэй төлбөр тооцооны систем болон картын сүлжээний үйл ажиллагаа тасралтгүй, хэвийн явагдсан.

Банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээг 24/7 хуваариар онлайн горимд дамжуулах ажлын хүрээнд 12 оролцогчийн үйл ажиллагаанд газар дээрх хяналт шалгалтыг хийлээ. Шалгалтаар нийт оролцогчид “Банк хоорондын бага дүнтэй төлбөр тооцооны журам”-ын 4.1.3, 4.1.4, “Банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээний төлбөр тооцоог гүйцэтгэх ажлын гэрээ”-ний 1.2 дахь заалтыг мөрдөж ажиллаагүй, төлбөр тооцоог гар ажиллагаатай хийсэн, шалгалт хийсэн 1 өдрийн саатлын дансанд 354.7 сая төгрөгийн 2688 гүйлгээг саатуулсан болохыг шалгаж тогтоов. Мөн дээрх шалгалтын явцад зөвхөн ажлын өдөр 9-17 цагийн хооронд бага дүнтэй гүйлгээг илгээж, хүлээн авдаг гэх буруу ойлголт бүх шатанд байсан, үүний улмаас бага дүнтэй гүйлгээний талаар буруу мэдээлэл гарч байсныг илрүүлээ.

Монголбанкны удирдлагын түвшинд энэхүү шалгалтын тайланг хэлэлцэж, шалгалтын үр дүнд илэрсэн зөрчлийг арилгуулах тухай Улсын байцаагчийн мэдэгдлийг албан бичгийн хамт бүх оролцогчдод хүргүүлсэн бөгөөд 2014 оны 5 дугаар сарын 23-ны өдрөөс бүх банкууд 24/7 онлайн горимд шилжин ажиллаж байна. **Банк хоорондын гүйлгээ 24/7 онлайн горимд шилжсэнээр шилжүүлэг, банк хоорондын интернет, мобайл зэрэг гүйлгээнүүд онлайнаар хийгдэж байна.**

Олон улсын төлбөр тооцооны банкнаас гаргасан “Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц /СЗЗДБ/- д зарчмын дагуу үнэлгээ хийх аргачлал”-аас банкуудын төлбөрийн системд үнэлгээ хийхтэй холбоотой хэсгийг тусад нь боловсруулах, “СЗЗДБ-ийг үнэлэх үнэлгээний аргачлал болон ил тод байдлыг хангах нь” баримт бичгийн орчуулгыг сайжруулах, үүнтэй уялдан заавар боловсруулах ажлыг гүйцэтгэж, ТТҮЗ-ийн ээлжит XIII хуралдаанаар нийт төлбөрийн системийн оролцогч нарт танилцуулсан болно.

2014 оны эхнээс Капитал банк, Үндэсний хөрөнгө оруулалтын банк, Эрэл, Чингис хаан банкинд дотоодын Мастеркарт төлбөрийн картыг хүлээн авах, Төрийн банкинд картын үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлүүдийг тус тус олгов. Улаанбаатар хотын банкны зөвшөөрлийн хугацаа дууссан тул зөвшөөрлийг сунгаж, нэмэлт зөвшөөрөл олгосон.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2013 оны 394 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хонины ноос, тэмээний ноос бэлтгэж үндэсний үйлдвэрт тушаасан хоршооны гишүүн малчин, мал бүхий этгээдэд мөнгөн урамшуулал олгох журам”-ын дагуу Монголбанк, банкууд, Үйлдвэр, хөдөө аж ахуйн яамны Мал хамгаалах сан хамтран ажилласан. Монголбанк орон нутгийн хэлтэс, салбаруудад энэхүү журмыг хүргүүлж, шаардлагатай мэдээллээр хангасны зэрэгцээ иргэд, зарим банкуудаас ирүүлсэн гомдлын мөрөөр шалгалт хийж, маргаантай асуудлыг шийдвэрлэв.

Монгол Улсын Засгийн газрын 2012.09.02-ны өдрийн 70 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Хүний хөгжил сангаас хүүхдэд мөнгө олгох журам”-д заасны дагуу хүүхдийн мөнгө олгох ажил хийгдэж байна. 2014 оны 9 дүгээр сарын 30-ны байдлаар нийт 177.8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт хийгдэж, давхардсан тоогоор 8.9 сая хүүхдэд хуваарилагдаад байна. Мөн дээрх хугацаанд 62.7 мянган малчны 16.5 тэрбум төгрөгийн ноосны урамшууллыг олгожээ.

Нийслэлийн замын хөдөлгөөний удирдлагын төв, Монгол шуудан ТӨХК, Эрэл банк хамтран зөрчил гаргасан жолоочид ногдуулах торгуулийг бэлэн бусаар төлөх свайп/swipe/ үйлчилгээг нэвтрүүлэхэд төлбөр тооцоог холбогдох хууль, журамтай нийцүүлэх асуудлын хүрээнд Монголбанкнаас уулзалт зохион байгуулсан.

Төлбөрийн картын журмын дагуу, гэнэтийн саатал их байгааг анхааруулсан албан бичгийг холбогдох банкуудад нь хүргүүлж, үйл ажиллагаанд нь хяналт тавин ажилласан болно.

- **“Төлбөр тооцооны системийн шинэчлэл”-ийг 2014-2016 онд эрчимжүүлэх:**

Төлбөр тооцооны системийг шинэчлэх зорилгоор Монголбанкнаас 2014-2016 онд Азийн хөгжлийн банк (АХБ)-ны санхүүжилтээр хэрэгжүүлэх “Монгол Улсын төлбөрийн системийн шинэчлэл” төслийн бэлтгэл ажлыг ханган ажиллаж байна. Төслийн зээлийн гэрээнд ЭЗХЯ болон АХБ, төслийн гэрээнд Монголбанк болон АХБ тус тус 2014 оны 2 дугаар сард гарын үсэг зурсан. ЭЗХЯ-наас хариуцан Зээлийн гэрээнд бүх яамдаас санал авч, Засгийн газрын

2014.05.21-ний хуралдаанаар хэлэлцүүлж, улмаар уг төсөл дэмжигдсэн болно. Гэвч УИХ-ын нэгдсэн хуралдаанаар Монгол Улсын ЗГ, АХБ хооронд байгуулсан “Төлбөрийн системийн шинэчлэл төсөл”-ийн зээлийн хэлэлцээрийг соёрхон батлахыг дэмжээгүй тул УИХ-ын намрын чуулганд дахин өргөн барьж, хэлэлцүүлэх хүсэлтийг 2014 оны 9 дүгээр сарын 16-ны өдрийн А-16/988 албан тоотоор ЭЗХЯ-нд хүргүүлсэн болно.

Дотоодын банкуудын **e-commerce** буюу картын интернет гүйлгээг ҮЦГТ-ийн сүлжээгээр дамжуулах туршилтыг банк хооронд амжилттай хийж, уг гүйлгээг ҮЦГТ-ийн сүлжээгээр дамжуулан гүйцэтгэх техникийн боломжийг бүрдүүллээ. Банкуудтай шимтгэлийн нөхцөлүүдийг тохирох, холбогдох журам, гэрээнд өөрчлөлт оруулахаар ажиллаж байна.

2012 оны 12 дугаар сараас эхлэн төлбөрийн картын нэгдсэн сүлжээг ашиглан UPI /Union Pay International/, 2014 оны 1 дүгээр сараас JCB /Japanese Credit Bureau/-с гаргасан олон улсын картыг хүлээн авах боломжтой болсон. Ингэснээр эдгээр картыг ашигладаг гадаадын иргэн, жуулчид Монгол Улсад дотоодын картаар үйлчилдэг худалдааны байгууллага, АТМ төхөөрөмжийг ашиглан гүйлгээ хийх боломжоор хангагдсан болно.

- **Төлбөрийн системийн хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулах:**

Монголбанк Монгол Улсын төлбөрийн системийн үйл ажиллагааг бэхжүүлэх зорилгоор техник туслалцаа авах албан хүсэлтийг Дэлхийн банкинд хүргүүлж шийдвэрлүүлсэн. Энэхүү техник туслалцаагаар Монгол Улсын төлбөрийн системийн найдвартай, үр ашигтай ажиллагааг дэмжих үүднээс хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулах, төлбөрийн системийн тухай тусгайлсан хуультай болох, урт хугацаанд баримтлан ажиллах төлбөрийн системийн стратегийн баримт бичгийг боловсруулж хэрэгжүүлэх юм.

Төлбөрийн системтэй холбоотой эрх зүйн дараах баримт бичигт шаардлагатай нэмэлт өөрчлөлтийг оруулан, шинэчлэн батлуулж, системийн нийт оролцогчдод мөрдүүлэн ажиллаж байна. Үүнд:

- Монголбанкнаас төлбөрийн системийн талаар баримтлах бодлого
- Төлбөрийн системийн хяналтын бодлого
- Банк хоорондын их дүнтэй гүйлгээний төлбөр тооцооны журам, гэрээ
- Банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээний төлбөр тооцооны журам, гэрээ
- Төлбөрийн картын журам, гэрээ
- Хөдөлгөөнт банкны үйлчилгээ, цахим мөнгөний талаар баримтлах бодлого

Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2014 оны 6 дугаар сарын 27-ны өдрийн А-104 дүгээр тушаалаар төлбөр тооцооны системийн шинэчлэлийн хүрээнд холбогдох хууль тогтоомжийг судалж сайжруулах, санал боловсруулах ажлын хэсэг байгуулан ажиллаж байна. Картын нэгдсэн сүлжээний хамтран ажиллах гэрээний хугацаа дууссантай холбогдуулан гэрээ болон хавсралтуудад холбогдох өөрчлөлтийг оруулж, “Банк хоорондын картын төлбөр тооцоо гүйцэтгэх ажлын гэрээ” болгон шинэчлэн боловсруулан, шууд оролцогч дөрвөн банктай гэрээ байгуулав.

Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013.12.23-ны өдрийн “Үйлчилгээний шимтгэлийн ерөнхий нөхцөл батлах тухай” А-250 дугаар тушаалаар банк хоорондын бага дүнтэй нэгж гүйлгээний шимтгэл 200 төгрөг байсныг 20 төгрөгөөр бууруулж, 180 төгрөг болголоо. Ингэснээр 2014 оны 9 сарын байдлаар нийт 4.5 сая ширхэг банк хоорондын бага дүнтэй гүйлгээ боловсруулж, шинэ шимтгэлээр тооцсоноор банкуудад нийт 90 сая төгрөгийн хэмнэлт бий болсон нь нэг

талаас банкны төлбөр тооцооны системийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх, нөгөө талаас иргэдийн төлөх шимтгэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэхгүй байх арга хэмжээ боллоо. Цаашид банкинд төлөх харилцагчийн шимтгэлийн хэмжээг бууруулах зорилгоор Монголбанкны зүгээс банк хоорондын цахим худалдан авалтын төлбөр тооцоо, хөдөлгөөнт банкны төлбөр тооцоо зэрэг шинэ үйлчилгээг нэвтрүүлэхээр ажиллаж байна. Монголбанк Үндэсний цахим гүйлгээний төвийн хувьчлалын бодлогыг тодорхойлж, энэ онд багтаан олон нийтэд ил тод болгоно.

3.2. Санхүүгийн зах зээлийн харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр боловсруулах ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран эхлүүлнэ.

Монголбанкнаас эрх бүхий бусад байгууллагатай санхүүгийн зах зээлийн харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх чиглэлээр хамтран ажиллах, мэдээлэл солилцох “Харилцан ойлголцлын санамж бичиг” байгуулах, хөтөлбөр боловсруулах ажлын хүрээнд Сангийн яам, Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, Эдийн засгийн хөгжлийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Монголын банкуудын холбоотой хамтарсан Ажлын хэсгийг байгуулсан бөгөөд хөтөлбөр боловсруулах ажилд Дэлхийн банкны техник туслалцааг авахаар болсон.

Түүнчлэн Дэлхийн банкны төслийн санхүүжилтээр “Санхүү, банкны нэр томъёоны гарын авлага”-ыг эцэслэн боловсруулж дууссан бөгөөд энэ хүрээнд Төв банк болон арилжааны банкны үйл ажиллагаа, эрсдэл, санхүүгийн зах зээлийн талаар олон нийтэд чиглэсэн сургалтуудыг зохион байгуулахаар төлөвлөж байна.

“Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангуулах журам”-ын хэрэгжилтэд Монголбанк тогтмол хяналт тавьж, газар дээрх шалгалтыг тухай бүр хийхийн сацуу журмын хэрэгжилтийн талаарх судалгааг хийж байна. Түүнчлэн судалгааны үр дүнд үндэслэн бүх банкуудад дээрх журмыг мөрдөн ажиллахыг анхааруулсан зөвлөмж хүргүүлснээс гадна банкуудын хүү, шимтгэлийн нөхцөл өөрчилсөн шийдвэрт хяналт тавин ажиллаж байна.

3.3. Мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа, арга хэрэгслийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах, гаргасан шийдвэрийг олон нийт, бизнес эрхлэгчдэд хүртээмжтэй хүргэх замаар бодлогын үр нөлөөг сайжруулна.

Монголбанкны бие даасан байдлыг бэхжүүлэх, мөнгөний бодлого боловсруулах үйл ажиллагаанд хараат бус төлөөллийг оролцуулах, мөнгөний бодлогын шийдвэрийг оновчтой гаргах зорилгоор Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 10 дугаар сарын 25-ны өдрийн А-160 тоот тушаалаар Мөнгөний бодлогын зөвлөл (МБЗ)-ийг байгуулж, “Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн ажиллах журам”-ыг шинээр батлан, уг журамд зөвлөлийн шийдвэр гаргах үйл явц, гарсан шийдвэрийг олон нийтэд хүргэх арга хэлбэр зэрэг зөвлөлийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлуудыг тусгасан билээ.

Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2013 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдрийн тушаалаар МБЗ-ийн бүрэлдэхүүнд хараат бус 2 гишүүнийг шинээр томилж ажиллуулах болсон. Одоогоор МБЗ нь 14 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй бөгөөд Монголбанкнаас 7 гишүүн, төрийн болон хувийн байгууллага, их сургуулийн багш, судлаачдыг төлөөлсөн хараат бус 7 гишүүн ажиллаж байна. Тус зөвлөл нь мөнгөний бодлогын саналыг батлагдсан журмын дагуу 2-3

удаагийн хуралдаанаар хэлэлцэж, асуудлыг тал бүрээс нь авч үзсэн мэтгэлцээний үр дүнд бодлогын шийдвэр гаргадаг ба шийдвэрийг хэвлэлийн хурал, мөнгөний бодлогын мэдэгдлээр олон нийтэд мэдээлж, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр дамжуулан гарсан шийдвэрийн үндэслэлийг нь тайлбарлан, хуралдааны тэмдэглэлийг цахим хуудаст байршуулж байна.

МБЗ-өөс тайлант улиралд бодлогын дараах шийдвэрийг гаргасан:

- 2014 оны 2-р сарын 7-11-ний өдрийн хурлаар Бодлогын хүүг 10.5 хувьд хэвээр үлдээх, Олон улсын зах зээл дээрээс 3 болон түүнээс дээш жилийн хугацаатай бонд болон зээл хэлбэрээр банкны татсан гадаад валютын эх үүсвэрийг Заавал байлгах нөөцийн шаардлагаас чөлөөлөх.
- 2014 оны 07 дугаар сарын 31-ны өдөр мөнгөний бодлогын хүүг 1.5 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн 12.0 хувь болгох шийдвэр гаргалаа.

Олон нийтийн мэдлэг, ойлголтыг сайжруулах зорилгоор Монголбанкнаас мөнгөний бодлогын үндсэн зорилт, чиглэл, үйл ажиллагаа, ил тод байдал, бодлогын харилцан уялдаа, макро эдийн засаг, санхүүгийн суурь ойлголт зэрэг өргөн хүрээтэй асуудлаар олон нийт болон хэвлэл, мэдээллийн ажилтнуудад зориулсан цуврал сургалт, эрдэм шинжилгээний хурал, зөвлөгөөнийг тогтмол зохион байгуулж, хэрэгжүүлж буй бодлоготой холбоотой бүхий л эрх зүйн баримт бичиг, журам, заавар, судалгааны ажил, тайлан, мэдээлэл, статистик мэдээ, хэвлэмэл бүтээгдэхүүнийг Монголбанкны цахим хуудаст байршуулан нийтийн хүртээл болгов. Эдгээр арга хэмжээнд ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдыг мөн хамрууллаа.

Дээрх арга хэмжээний хүрээнд дараах ажлуудыг хийж гүйцэтгэлээ:

- Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн шийдвэр гарсантай холбоотойгоор хэвлэлийн хурлыг 2014 оны 2 дугаар сарын 12-ны өдөр, 7 дугаар сарын 31-ны өдөр тус тус зохион байгуулж 40 гаруй хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд шуурхай мэдээллээ. Түүнчлэн хэвлэлийн хурлын протокол болон мөнгөний бодлогын мэдэгдлийг англи хэлнээ хөрвүүлж Монголбанкны цахим хуудаст байршуулав. Мөнгөний бодлогын зөвлөлийн гишүүд мөнгөний бодлогын зөвлөлийн шийдвэр гаргалтын талаар хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр яриа, тайлбар, тодруулга өгөв.
- МБЗ-ийн ажиллах журамд заасны дагуу хэвлэлийн хурал болсноос хойш 14 хоногийн дотор мөнгөний бодлогын зөвлөлийн хурлын тэмдэглэлийн товчлолыг гарган Монголбанкны цахим хуудаст байршуулж нийтэд мэдээлэв.
- Монголбанкны цахим хуудсаар дамжуулан цаг үеийн болон графикт 420 гаруй мэдээ, мэдээллийг нийтэд мэдээлэв. Түүнчлэн, Монголбанкны статистикийн сарын бюллетень, тайлан, мэдээллийг УИХ, Засгийн газар, банкууд, харилцагч байгууллагуудын цахим хаягаар тухай бүр хүргүүлж байна.
- Монголбанкны бодлого, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явц, цаг үеийн асуудлаар давхардсан тоогоор хэвлэлд 560 гаруй ярилцлага, тодруулга, мэдээлэл өгөв.
- Улаанбаатар хотын Орон сууцны үнийн индексийн (ОСҮИ) мэдээлэл хийж, хэвлэлийн хурлаар сэтгүүлчдэд дэлгэрэнгүй тайлбар, яриа өгөв.
- Олон нийтийг Монголбанкны үйл ажиллагаатай танилцуулах экскурс болон “Монголбанкны үйл ажиллагаа, мөнгөний бодлого” сэдвээр лекц уншиж, мэдээлэл өгөх үйл ажиллагааг тогтмол зохион байгуулж байна. СЭЗДС-ийн 350 оюутан, ХААИС-ийн 550 оюутан, Идэр дээд сургуулийн 100 оюутан, СУИС-ийн дэргэдэх РТДС-ийн 300 оюутан Монголбанкны үйл ажиллагаатай танилцлаа.
- Монголбанкны жилийн тайлан 2013, Монгол Улсын санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлангуудыг хэвлүүлж, УИХ-ын гишүүд, Эдийн засгийн байнгын хороо, холбогдох газруудад хүргүүлж Монголбанкны цахим хуудаст байршуулав.